

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Správní struktura a historie sociální péče na Uherskohradištsku
(80. léta 19. stol. – 70. léta 20. stol.)

Dagmar Ryšková

Bakalářská práce
2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dagmar RYŠKOVÁ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Spisová a archivní služba**

Název tématu: **Správní struktura a historie sociální péče na
Uherskohradištsku (80. léta 19. stol. - 70. léta 20. stol)**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Osnova:

Úvod

Stručné dějiny sociální péče

Sociální péče na Uherskohradištsku

Ústavy sociální péče, útulky, ... (např. Stojanov Velehrad)

Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Archivní fondy:

Česká sociální pomoc - okresní úřadovna Uherský Brod 1941 - 1949

Okresní péče o mládež v Bojkovicích 1914 - 1921- 1947 (1950)

Okresní péče o mládež Uherský Brod 1920 - 1947 (1952)

Útulak sv. Václava Bojkovice (1889) 1929 - 1950 (1957)

Ústav sociální péče pro dospělé "Vincentinum" Velehrad 1889 - 1970

Ústav sociální péče pro děti a mládež "Stojanov" Velehrad 1947 - 1965

Okresní péče o mládež Uherské Hradiště 1905 - 1947 (1950)

Literatura:

Rašticová, Blanka. Ondrová, Marta. Potyka, Miroslav: Uherské Hradiště

Rašticové, Blanka. Pojsl, Miloslav. Čoupek, Jiří: Velehrad

Tůma, Antonín: Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

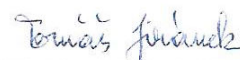
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 22. 11. 2009

Dagmar Ryšková

Anotace

Obsahem této práce je správní struktura a historie sociální péče na Uherskohradištsku v 80. letech 19. století až v 70. letech 20. století. Práce začíná stručnou charakteristikou správních a sociálních dějin na Uherskohradištsku, dále popisuje vývoj sociální péče od počátků.

Práce se zaměřuje na dějiny okresních péčí o mládež, které byly na Uherskohradištsku čtyři, sídlily v Bojkovicích, Uherském Hradišti, Uherském Brodě a Uherském Ostrohu. Dále je práce zaměřená na dva ústavy sociální péče na Velehradě a útulek v Bojkovicích.

Klíčová slova:

Uherskohradištsko, dějiny sociální péče, okresní péče o mládež, ústav sociální péče, útulek

Annotation

The contents of this thesis is administrative structure and history of social work in the Uherskohradištsko region from 1880s to 1970s. The thesis begins with a brief description of administrative and social history of the Uherskohradištsko region. Further on, it describes the development of social work from its beginnings.

The thesis focuses on the history of district cares for the youth. There were four of them in the Uherskohradištsko region and they had a seat in Bojkovice, Uherské Hradiště, Uherský Brod and Uherský Ostroh. Furthermore, the thesis is focused on two institutes of social work in Velehrad and on the asylum in Bojkovice.

Key Words:

Uherskohradištsko region, the history of social work, district care for the youth, institute of social work, spital

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala všem, kteří mi při tvorbě bakalářské práce poskytli radu, pomoc a podporu.

Mé poděkování patří především vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Marii Mackové, PhD. za její cenné odborné rady, bez kterých bych se neobešla.

Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům Státního okresního archivu v Uherském Hradišti za ochotu a vstřícnost při mém bádání.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině, blízkým a přátelům za jejich podporu.

Obsah

1. Úvod	9
2. Dějiny Uherskohradištska	11
2. 1. Územní a správní vývoj	11
2. 2. Sociální složení obyvatelstva Uherskohradištska	13
2. 3. Sociální a zdravotní péče na Uherskohradištsku	14
3. Stručné dějiny sociální péče	16
3. 1. 1. Vývoj sociální péče do roku 1848	16
3. 1. 2. Vývoj sociální péče od roku 1848	18
3. 2. Příslušnost státní a domovská	22
4. Okresní péče o mládež	26
4. 1. Péče o děti a mládež před modernizací péče	26
4. 2. Vznik organizované moderní péče o mládež	27
4. 3. Ze stanov okresní péče o mládež	29
4. 4. 1. Okresní péče o mládež Bojkovice	35
4. 4. 2. Okresní péče o mládež Uherské Hradiště	41
4. 4. 3. Okresní péče o mládež Uherský Brod	42
4. 4. 4. Okresní péče o mládež Uherský Ostroh	46
5. Okresní národní výbory na Uherskohradištsku a jejich působnost v oblasti sociální péče ..	48
5. 1. Okresní národní výbor v Uherském Brodě a jeho působnost v oblasti sociální péče ..	48
5. 2. Okresní národní výbor v Uherském Hradišti a jeho působnost v oblasti sociální péče	49
6. Ústavy sociální péče, útulek, chudobinec	51
6. 1. Ústav sociální péče pro děti a mládež Stojanov Velehrad	51
6. 2. Ústav sociální péče pro dospělé Vincentinum Velehrad	51
6. 3. Útulek Sv. Václava Bojkovice	53
6. 4. Chudobinec v Uherském Brodě	56
7. Závěr	57
Seznam pramenů a literatury	60
Přílohy	62
Resume	65

1. Úvod

Práce bude pojednávat o správní struktuře a historii sociální péče na Uherskohradištsku v období od 80. let 19. století do 70. let 20. století.

Toto téma jsem si vybrala, protože mě vždy zajímaly dějiny míst, ve kterých žiji již od svého narození. Oblast sociální péče jsem zvolila proto, že zatím neexistuje dílo, které by se touto problematikou na Uherskohradištsku komplexně zabývalo.

Práce si dává za cíl přiblížit historii sociální péče nejen v daném regionu a období, ale nastínit stručně vývoj sociální péče od jejích počátků. Místy práce zasáhne i do jiného časového období, než si dává za úkol, ale dle mého názoru by byla škoda nepřiblížit čtenáři celou problematiku sociální péče od počátků. Časové přesahy umožní lépe pozorovat vývoj a změny sociální péče v různých časových obdobích.

První kapitola práce by se měla zabývat dějinami Uherskohradištska s přihlédnutím k tématu celé práce. Bude zde nastíněn územní a správní vývoj regionu i sociální složení obyvatelstva, protože složení obyvatelstva napovídá něco o celkové situaci regionu a souvisí s mírou potřeby sociální péče a s nutností vzniku institucí sociální péče. Základním pramenem pro vytvoření první kapitoly bude první vydání knihy s názvem Uherskohradištsko.

Dříve než se budu věnovat vývoji sociální péče na Uherskohradištsku, pokusím se stručně popsat vývoj sociální péče obecně od jeho prvopočátků, které byly patrné již od pravěku. V kapitole o vývoji sociální péče bude zmínka o významném prvku sociální péče ve druhé polovině 19. století, kterým byla státní a domovská příslušnost.

Při popisu vývoje sociální péče na obecné úrovni sáhnu po knihách Dějiny správy v Českých zemích od počátků po současnost, Pražské špitály a nemocnice a po dalších titulech pojednávajících o této problematice. Příslušností státní a domovskou se zabývá Antonín Tůma ve své knize Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež.

V dalších kapitolách již přistoupím k sociální péči na Uherskohradištsku a tím i k práci s archivními prameny. Pokusím se popsat historii a činnost jednotlivých institucí působících od 80. let 19. století do 70. let 20. v oblasti sociální péče na Uherskohradištsku.

Velká část této kapitoly bude věnována okresním péčím o mládež. Pokusím se, pokud prameny dovolí, popsat činnost všech okresních péčí o mládež, které působily na Uherskohradištsku. Byly to Okresní péče o mládež v Bojkovicích, v Uherském Hradišti, v Uherském Brodě a v Uherském Ostrohu.

V těchto částech práce budu čerpat z archivních pramenů institucí působících v oblasti sociální péče. Archivní prameny jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Uherském Hradišti.

Při zhlédnutí pramenů mne nemile překvapilo, že některé prameny nejsou tak obsáhlé, jak bych si představovala. Nedostatek informací bude problémem při pokusu sepsat podkapitoly, které se budou zabývat Okresní péčí o mládež v Uherském Ostrohu, Okresní péčí o mládež v Uherském Hradišti, ústavem sociální péče pro děti a mládež Stojanov na Velehradě a chudobincem v Uherském Brodě. V těchto případech není příliš sdílná ani dostupná regionální literatura.

Problém s malým počtem informačních zdrojů se projeví konkrétně v části práce, která se bude zabývat Okresní péčí o mládež v Uherském Ostrohu. Z původně obsáhlého fondu se dochovaly jen malé zbytky, ze kterých nelze vyčíst nic o osudech, vzniku či zániku a fungování uherskoostrožské okresní péče o mládež. Několik základních informací je možné se dozvědět z inventáře k archivnímu fondu.

Podobný problém s nedostatkem informací nastává i u dalších institucí. Někde pomohou k doplnění malého množství informací archivní pomůcky k archivním fondům, například archivní pomůcka Podniky a ústavy města Uherský Brod, kde se vyskytuje alespoň zmínka o chudobinci.

Archivní pomůcky k fondům, se kterými budu pracovat, mohou doplnit chybějící informace i u institucí se zachovalými prameny.

V některých případech nedostatku informací bude možné sáhnout po regionální literatuře. Při snaze zjistit něco o ústavu sociální péče pro děti a mládež Stojanov Velehrad pomůže kniha zabývající se dějinami obce Velehrad.

Pro vypracování této práce budou použity archivní prameny, pomůcky k archivním pramenům a literatura zabývající se podobnými tématy jako tato práce, vše bude použito za účelem vytvoření práce pojednávající o správní struktuře a historii sociální péče na Uherskohradištsku.

2. Dějiny Uherskohradištska

2. 1. Územní a správní vývoj

Politickou a soudní pravomoc na Uherskohradištsku vykonávala do roku 1948 patrimonia a regulované magistráty, které byly zřizovány v 80. letech 18. století.¹ Patrimonia byla část správy, kterou si pozemková vrchnost z části osvojila a z části dostala od státu, šlo o správu ve věcech veřejných, politických, berních, vojenských a o věci nižšího soudnictví.² Patrimonia i regulované magistráty spadaly pod Krajský úřad v Uherském Hradišti. Hradištský kraj zahrnoval území jihovýchodní Moravy, Slovácka a Valašska.

K hradištskému kraji náleželo třináct panství. Byla to panství Bílovice, Buchlov, Bzenec, Luhačovice, Napajedla, Nezdenice, Světlov, Uherské Hradiště – městské statky, Uherské Hradiště – město, Uherský Brod, Uherský Brod – město, Uherský Ostroh a Velehrad.³

Změny, které přinesly správní reformy v letech 1848 až 1850, zrušení patrimoniální správy a magistrátů se odrazilo i na územněsprávním vývoji Uherskohradištska, které se stalo součástí krajské vlády v Uherském Hradišti. Nově byly zřízeny okresy Uherské Hradiště a Uherský Brod. K okresu Uherskému Hradišti bylo připojeno 79 obcí a k okresu Uherskému Brod 126 obcí.

Zásady pro organizaci politických úřadů z 26. června 1849 vymezily působnost politických hejtmanství, byly zřízeny také okresní soudy a berní úřady.

Po několika letech došlo k reorganizaci správy a byly vytvořeny smíšené politicko-soudní okresy v místech dřívějších soudních okresů.⁴ Tento nový prvek státní správy v nejnižší instanci vznikl 12. 5. 1855.⁵ Smíšených okresů na Uherskohradištsku bylo zřízeno 7, sídla měly v Uherském Hradišti, Uherském Ostrohu, Strážnici, Napajedlích, Uherském Brodě, Valašských Kloboukách a Vizovicích.

Stav z května 1855 přetrvával 13 let.⁶ V roce 1868 došlo k reformě, která oddělila politickou a soudní moc, byl obnoven stav z let 1850 až 1855.⁷

Další správní reformy nastaly v roce 1867. V důsledku těchto reforem bylo vytvořeno uherskohradištské hejtmanství a uherskobrodské hejtmanství. Město Uherské Hradiště se ve stejném roce stalo statutárním městem.

¹ NEKUDA, Vladimír et al. *Uherskohradištsko*. Brno, 1982, s. 387.

² RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-175-2. s. 197.

³ NEKUDA, Vladimír et al. *Uherskohradištsko*. Brno, 1982, s. 387.

⁴ Tamtéž s. 388.

⁵ RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-175-2. s. 255.

⁶ NEKUDA, Vladimír et al. *Uherskohradištsko*. Brno, 1982, s. 388.

⁷ RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-175-2. s. 255.

Po zrušení krajských úřadů, ke kterému došlo roku 1880, byly okresní úřady podřízeny moravskému místodržitelství v Brně. Politické okresy se nalézaly v Uherském Hradišti, Uherském Brodě a Uherském Ostrohu, soudní okresy v Uherském Hradišti, Uherském Ostrohu, Napajedlích, Uherském Brodě a v Bojkovicích.⁸

Po první světové válce byly na území Uherskohradištska dva politické okresy, jeden sídlil v Uherském Hradišti a druhý v Uherském Brodě. Soudní okresy sídlily v Uherském Hradišti, Uherském Ostrohu, Uherském Brodě a v Bojkovicích.⁹

Protože nebylo uskutečněno župní zřízení, v jehož čele mělo stát Uherské Hradiště, zůstala původní správní struktura stejná po celou dobu trvání první republiky. Došlo pouze k menším změnám, jednou z nich bylo například zrušení okresních silničních výborů.

Po roce 1918 stál v čele okresní politické správy v Uherském Hradišti Josef Janušík, který roku 1935 převzal správu nově zřízeného Okresního úřadu ve Zlíně. V Uherském Hradišti byl jeho nástupcem Tomáš Bednařík, kterého v březnu roku 1938 vystřídal Emil Koblischek.

Funkci okresního hejtmana v Uherském Brodě zastával do prosince 1932 Evžen Peduzzi, po něm převzal funkci Jan Kašpárek, ten byl vystřídán v srpnu 1938 Cyrilem Kousalem.¹⁰

Po druhé světové válce byly ustaveny vedle místních národních výborů okresní národní výbory. Okresní národní výbory nahradily okresní úřady. Správní organizace státu zůstala zachována podle stavu z roku 1938. Na Uherskohradištsku vznikly dva okresní národní výbory, jeden v Uherském Hradišti a druhý v Uherském Brodě. Důležitým úkolem národních výborů bylo kromě jiného zásobování obyvatelstva a obnovení dopravy.¹¹

Po roce 1948 došlo ke změně územní organizace. Zemské zřízení bylo nahrazeno krajským. Kraj byl zřízen ve Zlíně, ke krajskému zřízení ve Zlíně náležely i okresy Uherské Hradiště a Uherský Brod.¹²

Roku 1949 vznikly v důsledku správních reforem a územní reorganizace okresy Gottwaldov, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Valašské Klobouky a Veselí nad Moravou. Tyto vzniklé okresy náležely kraji gottwaldovskému. V okrese Uherské Hradiště se nalézalo 49 obcí, v okrese Uherský Brod 47 obcí.¹³

⁸ NEKUDA, Vladimír et al. *Uherskohradištsko*. Brno, 1982, s. 388-389.

⁹ Tamtéž s. 269.

¹⁰ Tamtéž s. 270.

¹¹ Tamtéž s. 308.

¹² Tamtéž s. 314.

¹³ Tamtéž s. 390.

Zákon č 36/1960 o územním členění státu v republice vytvořil deset krajů a z okresů vytvořil větší celky. Okres Uherské Hradiště byl sloučen s okresem Uherský Brod, vzniknul nový okres Uherské Hradiště.¹⁴

2. 2. Sociální složení obyvatelstva Uherskohradištska

Na Uherskohradištsku vždy převažoval počet obyvatel zaměstnaných v zemědělství nad počtem obyvatel zaměstnaných v jiných oborech. V politickém okrese Uherský Brod byl podíl obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství ještě o něco vyšší než v politickém okrese Uherské Hradiště.

V roce 1890 byl celkový počet obyvatel politického okresu Uherské Hradiště 94 394. V zemědělství bylo zaměstnáno 65 025 obyvatel, 18 679 bylo zaměstnáno v průmyslu, 4 142 v obchodě a dopravě a 6 548 ve veřejné službě, vojenské službě a ve svobodných povoláních nebo bylo bez povolání.

Politický okres Uherský Brod měl v roce 1890 celkový počet obyvatel 67 806. V zemědělství bylo zaměstnáno 50 760, v průmyslu 10 121, v obchodě a dopravě 1 821, ve veřejné a vojenské službě a ve svobodných povoláních nebo bez povolání bylo 5 104 obyvatel.

Před první světovou válkou se zvyšoval počet obyvatel Uherskohradištska zaměstnaných v průmyslu. V okrese Uherské Hradiště byla tato tendence výraznější než v okrese uherskobrodském. V obou okresech však hlavním zaměstnáním obyvatel před první světovou válkou bylo stejně jako v dřívějších dobách zemědělství.¹⁵

Koncem 19. století zaznamenaly oba politické okresy populační růst. Část obyvatelstva byla díky tomuto jevu nucena cestovat za prací. Obyvatelé z vesnic odcházeli na sezónní zemědělské práce do Uher a Dolních Rakous, stavební dělníci mířili do Budapešti, další lidé odcházeli za prací do Vídně. Na počátku 20. století odcházeli lidé za prací i do Ameriky.¹⁶

Světová hospodářská krize, která vypukla v roce 1929, měla dopad i na Uherskohradištsko. Některé podniky omezovaly nebo úplně zastavovaly svůj provoz a počet nezaměstnaných stoupal. Část nezaměstnaných zůstala úplně bez jakéhokoli příjmu a podpory.¹⁷

¹⁴ ČOUPEK J.-ČOUPKOVÁ J. *Okresní národní výbor Uherské Hradiště (1868) 1945 - 1990 (1992)*. Inventář, 2002, s. 16.

¹⁵ NEKUDA, Vladimír et al. *Uherskohradištsko*. Brno, 1982, s. 258.

¹⁶ Tamtéž s. 259.

¹⁷ Tamtéž s. 279 -280.

K výraznějšímu všestrannému rozvoji Uherskohradištska došlo v letech 1950 – 1970.¹⁸

2. 3. Sociální a zdravotní péče na Uherskohradištsku

V letech 1850 až 1920 vznikaly různé sirotčí spolky jako prvek sociální péče. Ze sirotčích spolků, jejichž úkolem bylo pečovat o nezaopatřené děti, se později stávaly okresní péče o mládež¹⁹, v roce 1921 fungovaly na Uherskohradištsku čtyři okresní péče o mládež. Nacházely se v Bojkovicích, Uherském Hradišti, Uherském Brodě a Uherském Ostrohu.²⁰

Zdravotní péči v období první republiky zajišťovaly na Uherskohradištsku čtyři zdravotní okresy²¹ a jediná nemocnice v regionu, která sídlila v Uherském Hradišti. Do jejího otevření v roce 1924 museli pacienti využívat nemocnice v Brně, Trnavě a Valticích, protože městská nemocnice v Uherském Hradišti téměř zanikla během první světové války. Nová nemocnice v Uherském Hradišti byla otevřena 15. ledna 1924 v budově vojenského špitálu.

Poměry ve zdravotnictví nebyly příliš dobré, neexistovalo bezplatné zdravotnictví. Chudí lidé využívali služeb nemocnice jen v nejnútnejších případech, často se kvůli zdravotní péči zadlužili. Bezplatně působily pouze poradny pro matky a děti, tyto poradny postupem času rozšiřovaly svou působnost na venkov a stávaly se dostupnějšími. Poradny navštěvovaly matky a děti z různých sociálních vrstev.²²

V období po druhé světové válce docházelo k výraznému zlepšení zdravotní i sociální péče.²³ Na Velehradě vznikla 1. dubna 1962 Okresní správa ústavů sociální péče uherskohradištského okresu.²⁴ Nemocnice v Uherském Hradišti se dočkala dalšího rozšiřování a modernizování, v polovině sedmdesátých let měla kapacitu 1000 lůžek, o pacienty se staralo 600 zaměstnanců, z toho 75 lékařů.

Zlepšení sociální péče dokazovala existence domovů důchodců, dětských domovů a různých ústavů.²⁵ Na Velehradě existovaly dva ústavy sociální péče, Ústav sociální péče pro děti a mládež Stojanov a Ústav sociální péče pro dospělé na Vincentinum.²⁶ Rozvíjela se pečovatelská služba, docházelo ke zvyšování důchodů a zlepšení péče o rodiny a děti.²⁷

¹⁸ Tamtéž s. 315.

¹⁹ Okresní péči o mládež je věnována kapitola 3.

²⁰ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fondy Okresní péče o mládež Bojkovice, Uherské Hradiště, Uherský Brod a Uherský Ostroh.

²¹ Zdravotní okresy: Uherské Hradiště, Uherský Brod, Uherský Ostroh, Bojkovice.

²² NEKUDA, Vladimír et al. *Uherskohradištsko*. Brno, 1982, s. 296.

²³ Tamtéž s. 322.

²⁴ RAŠTICOVÁ, Blanka, et al. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad 2006. ISBN 80-239-7490-4. s. 186.

²⁵ NEKUDA, Vladimír et al. *Uherskohradištsko*. Brno, 1982, s. 322.

²⁶ RAŠTICOVÁ, Blanka, et al. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad 2006. ISBN 80-239-7490-4. s. 186-189.

²⁷ NEKUDA, Vladimír et al. *Uherskohradištsko*. Brno, 1982, s. 322.

V soupisu archivních fondů a sbírek České republiky je možno najít fondy domovů důchodců v Buchlovicích a Žitkové a dětských domovů v Uherském Hradišti a Uherském Ostrohu. Ani jeden z fondů však není přístupný, proto je nemožné podat informace o těchto domovech důchodců a dětských domovech Uherskohradištska.

3. Stručné dějiny sociální péče

3. 1. 1. Vývoj sociální péče do roku 1848

Sociální péče částečně souvisí s péčí zdravotní a obě tyto složky se vždy vzájemně doplňovaly.²⁸

„Správně prováděná sociální péče je mohutným činitelem ozdravovacím, je mocnou pákou k povznesení celkového zdravotního stavu obyvatelstva.“²⁹

Počátky sociální péče jsou starší než počátky péče zdravotní. Prvopočátek sociální péče je viditelný už v pravěku, kdy si i primitivní uspořádání brala za úkol pomáhat těm, kteří se dostali do stavu bídy nebo strádání.³⁰

Nejdůležitější roli v sociální i zdravotní péči zastávaly od příchodu křesťanství až po osvěcenská reformy Josefa II. špitály. Špitály ve středověku nenavazovaly na starověké instituce, které připomínaly spíše nemocnice. Starověkými předchůdci nemocnic byla řecká asklepiea,³¹ římská valetudinaria³² a byzantská ambulatoria.

Špitály původně sloužily poutníkům, kterým poskytovaly všeobecnou péči. Předchůdcem špitálů byla byzantská xenodochia, která poskytovala různorodou péči cestujícím a poutníkům stejně jako středověké špitály.

Špitály vznikaly často při klášterech nebo u sídel biskupů a kapitul. V 11. století došlo k rozvoji poutnictví a špitály začaly oddělovat svůj úkol ubytování a péče o poutníky od úkolu starat se o potřebné. Špitály mohli využívat například chudí, nemocní a sirotci. Ve 12. století začali špitály zřizovat kromě klášterů i měšťané, šlechtici nebo panovníci.³³

Zaměření špitálů bylo převážně všeobecně sociální a také zdravotní. Špitály nefungovaly však přímo jako nemocnice. Nemocný mohl očekávat jen základní ošetření, většinou měly špitály možnost poskytnout pomoc v podobě obvázáni rány, podání utišujícího prostředku nebo pouštění žilou. Pro nemocné i pro ostatní chovance zajišťovaly špitály převážně útulek a stravu.³⁴

²⁸ ŘÍHA, Jiří. *Sociální péče a veřejné zdravotnictví*. Praha, 1928, s. 3.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Asklepiea = chrámy boha lékařství s prostory pro nemocné

³² Valetudinaria = vojenské lazarety

³³ HLAVÁČKOVÁ, Ludmila – SVOBODNÝ, Petr. *Pražské špitály a nemocnice*. Praha, 1999. ISBN 80-7106-315-0, s. 7.

³⁴ Tamtéž s. 23.

Personál ve špitálech tvořili lidé s různou úrovní kvalifikace, bylo možné potkat zde personál od ošetřovatelů až po lékaře.³⁵

Ke změnám na poli sociální péče výrazně přispěly osvícenecké reformy 18. století.

Například reformy školství se pozitivně odrážely na postavení dětí ve společnosti. Jednou z reforem bylo zavedení povinné školní docházky nařízením z 6. prosince 1774. Povinná školní docházka se týkala dětí ve věku od 6 do 12 let. I přes to, že nebyla důsledně dodržovaná, omezila fyzickou práci dětí a umožnila jim základní vzdělání. Nařízení o školní docházce byla nově vydána a shrnuta roku 1805.³⁶

K velkým změnám v systému ústavní péče došlo v době osvícenských reforem, změnu přinesla direktivní pravidla, vydaná Josefem II. 24. května 1781. Tato pravidla se týkala zásad pro vybudování centrálních zdravotních ústavů v rakouské monarchii.³⁷

„Všeobecné nemocnice měly zajišťovat péči o chudé a osaměle žijící nemocné, podobným osudem stížené rodičky a děti měly nalézt útočiště v porodnicích, nalezincích a sirotčincích, o práce neschopné, opuštěné a chronickými nemocemi stížené osoby se měly starat chorobince, o duševně nemocné ústavy pro choromyslné.“³⁸

Příkladem ústavu, který vznikl za Josefa II., by mohl být všeobecný zaopatřovací ústav, který byl zřízen v Brně roku 1786 z kláštera sv. Anny. Byla zde nemocnice s 80 lůžky, porodnice, nalezinec a sirotčinec. V roce 1816 přibyl chorobinec. V roce 1852 byla porodnice, nalezinec a ústav pro choromyslné prohlášeny za zemské ústavy. Nemocnice se stala také zemským ústavem a to v roce 1865, dostala název Zemská veřejná všeobecná nemocnice v Brně.³⁹

Ve Vídni byla otevřena nemocnice i s dalšími ústavu v roce 1784, v Olomouci v roce 1787. Praha čekala na podobný ústav až do přelomu 80. a 90. let.⁴⁰

Porodnice, které vznikaly v období osvícenských reforem, musely mít dva vchody, jeden ze vchodů byl tajný a sloužil rodičkám, které chtěly zůstat utajeny. V porodnicích bylo kromě jiného pečováno o děti, které jejich matky odložily. Tyto odložené děti byly později převedeny do sirotčinců nebo do pěstounské péče v rodinách.⁴¹

³⁵ Tamtéž s. 8.

³⁶ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. K vývoji sociální péče o děti a mládež v Čechách. In. *Sborník archivních prací*. 32, 2/1982, s. 423.

³⁷ HLAVÁČKOVÁ, Ludmila – SVOBODNÝ, Petr. *Pražské špitály a nemocnice*. Praha, 1999. ISBN 80-7106-315-0, s. 46.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ JANÁK, Jan. *Dějiny Moravy díl 3/1: Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918*. Brno, 1999. ISBN 80-85048-89-2, s. 295.

⁴⁰ HLAVÁČKOVÁ, Ludmila – SVOBODNÝ, Petr. *Pražské špitály a nemocnice*. Praha, 1999. ISBN 80-7106-315-0, s. 47.

⁴¹ Tamtéž s. 50.

Reformami zasáhl Josef II. i do církevního života. Faráři podléhali podle nového systému krajským úřadům. Měli vykonávat také některé státní funkce, k nimž patřilo publikování úředních nařízení a vyhlášek, vedení matrik, dohled na zdravotní stav obyvatel farnosti, oznamování násilí na poddaných krajským úřadům, vedení farních chudinských ústavů a podobně. Farářům byl určen plat ze státní pokladny.⁴²

Základy organizované chudinské péče byly položeny za Josefa II. Byly zřizovány farní chudinské ústavy. Zakládání těchto ústavů však nenařizoval žádný zákon, zřízení ústavu bylo pouze doporučeno. Pokud se vrchnost rozhodla, že takovouto instituci nezřídí, musela oznámit, jakým jiným způsobem se o chudé postará. Chudinství díky josefínským reformám přestalo být soukromou sférou. Úprava problému chudinství byla provedena jen polovičatě, stále částečně přežíval středověký pohled na chudinství.⁴³

Určitou sociální působnost měly také cechy, jejich sociální a hospodářská opatření však později bránila v rozvoji výroby. Generální cechovní artikule, které byly vyhlášeny roku 1739, sjednotily cechovní předpisy v českých zemích.⁴⁴

V době, kdy vznikaly továrny, už nestačily cechovní artikule a bylo třeba vydat i jiné normy. V období před zrušením cechů⁴⁵ byla jejich sociální působnost nedostatečná, neodpovídala požadavkům doby a nebylo možno ji nějakým způsobem kontrolovat.⁴⁶

3. 1. 2. Vývoj sociální péče od roku 1848

V březnu roku 1848 vzniklo ministerstvo vnitra, které se kromě jiného staralo o chudinské záležitosti a mělo dohled na dobročinné a humanitní ústavy a sociální dělnické pojištění. O sociální záležitosti se starala i některá další ministerstva.⁴⁷

Zabezpečení dělníků v případě nemoci, ještě před zavedením dělnického sociálního pojištění, přinášel živnostenský řád z roku 1859.

Roku 1883 byla zřízena instituce sociální správy živnostenská inspekce. Síť živnostenských inspektorů podléhala Ústřednímu živnostenskému inspektorátu ve Vídni. Inspektoři byli podřízeni také zemskému politickému úřadu, ve kterém byl jejich obvod působnosti. Inspektoři dohlíželi na dodržování živnostenských poměrů a na dodržování

⁴² JANÁK, Jan. *Dějiny Moravy díl 3/1: Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918*. Brno, 1999. ISBN 80 -85048-89-2, s. 79.

⁴³ Tamtéž s. 292.

⁴⁴ RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-175-2, s. 41.

⁴⁵ V českých zemích cechy zanikly v roce 1859 s vydáním patentu o živnostenském řádu.

⁴⁶ JANÁK, Jan. *Dějiny Moravy díl 3/1: Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918*. Brno, 1999. ISBN 80 -85048-89-2, s. 284.

⁴⁷ DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5, s. 279-280.

zákonných předpisů mezi dělníky a jejich zaměstnavateli. Dohlíželi na dodržování předpisů o opatření na ochranu zdraví a života dělníků v živnostenských provozovnách. Dohlíželi na dodržování předpisů, které se týkaly délky pracovní doby, mezd, dodržení nedělního klidu a dalších. Tato instituce neměla vlastní výkonnou moc, byla kontrolním a poradním orgánem živnostenských úřadů.

K sociálním reformám osmdesátých let 19. století můžeme zařadit i dělnické sociální pojištění, které patřilo do působnosti ministerstva vnitra. Nucené pojištění dělníků proti úrazu bylo zavedeno zákonem č. 1/1888 říšského zákoníku, povinné nemocenské pojištění dělnictva zavedl zákon č. 31/1888 říšského zákoníku.

Úrazové pojištění se vztahovalo na dělníky, kteří pracovali na nebezpečných pracovištích, převážně tam, kde se používaly stroje. V Praze a v Brně vznikly úrazové pojišťovny, které fungovaly jako samostatné korporace, nebyly to tedy státní ústavy. Stanovy těchto korporací schvalovalo ministerstvo vnitra. Při ministerstvu vnitra byl pro záležitosti úrazového pojištění zřízen poradní sbor.⁴⁸

Nemocenské pojištění se týkalo více lidí než úrazové pojištění, ale všechny osoby v námezdním poměru nezahrnovalo. Nemocenské pojištění se netýkalo zemědělského, lesnického a domácího dělnictva, vztahovalo se na průmyslový proletariát. Nemocenské pojištění zajišťovaly nemocenské pokladny, hlavně okresní pokladny, které patřily do obvodu soudního okresu. Kromě okresních pokladen existovaly pokladny závodní a stavební.⁴⁹

Do poloviny 19. století v oblasti chudinství měly obce jen podpůrnou působnost. Zákonem z roku 1862 se chudinství stalo součástí samostatné působnosti obce. Obec měla pečovat o chudé lidi i o obecní dobročinné ústavy. K vybudování alespoň nějakého systému sociální péče přispěl domovský zákon⁵⁰ z roku 1863.

Domovský zákon a zemský obecní zákon tvořily společně normu, v jejíž intencích mohly být vybudovány různé dokonalé systémy chudinské péče. V Čechách stejně jako v Dolních Rakousích, Štýrsku a Slezsku byla chudinská péče na vyšší úrovni než na Moravě. Na Moravě nebylo chudinství upraveno zemským zákonem díky konzervativnosti zemského sněmu.⁵¹

⁴⁸ Tamtéž s. 292.

⁴⁹ Tamtéž s. 292-293.

⁵⁰ Domovskému zákonu je věnována samostatná kapitola.

⁵¹ JANÁK, Jan. *Dějiny Moravy díl 3/1: Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918*. Brno, 1999. ISBN 80 -85048-89-2, s. 292.

Ministerstvo sociální péče vzniklo jako samostatné ministerstvo až v roce 1917. Do té doby se například o chudinské záležitosti a dohled na dobročinné a humanitní ústavy staralo ministerstvo vnitra, které bylo nejvyšší instancí pro vrchní správu chudinství a dohlíželo na různé ústavy. Například na ústavy polepšovacích, dobročinných, nemocenských, humanitních a na ústavy pro choromyslné. Další významnou agendou ministerstva vnitra byly zdravotnické záležitosti. Samostatné ministerstvo zdravotnictví vzniklo až v roce 1918 jako ministerstvo lidového zdravotnictví.⁵²

Sociální záležitosti patřily do kompetence i jiných ministerstev než bylo ministerstvo vnitra, bylo to ministerstvo obchodu, ministerstvo orby a ministerstvo veřejných prací.⁵³

Ministerstvo vnitra se staralo také o nemocenské a úrazové pojištění dělníků, tato pojištění byla zavedena sociálními reformami Taaffovy vlády, později sem spadalo i invalidní a penzijní pojištění zaměstnanců ve vyšších službách. Při ministerstvu vnitra existovala pojišťovací rada jako pomocný orgán pro sociální pojištění.⁵⁴

V roce 1917 vzniklo ministerstvo sociální péče, nebyla zde ale soustředěna veškerá sociální péče, nepatřily sem záležitosti sociální péče o horníky a hutníky, tyto záležitosti spravovalo ministerstvo veřejných prací. Dále do kompetencí ministerstva sociální péče nepatřila sociální péče o železniční a poštovní dělníky, tyto záležitosti spadaly pod ministerstvo železnic, pošt a telegrafů. Ministerstvo školství pečovalo o studenty a mládež ve věku povinné školní docházky, ministerstvo zemědělství mělo pravomoc v péči o zprostředkovávání práce pro zemědělské dělnictvo.⁵⁵

Do působnosti ministerstva sociální péče spadala péče o mládež, péče o válečné neduživce a pozůstalé, sociální pojištění, živnostenské právo dělnické a ochrana dělnictva, zprostředkování práce, péče o nezaměstnané a ochrana vystěhovalců a bytové záležitosti.⁵⁶

Péče o mládež se starala a ochranu dětí a péči o mládež, do tohoto odvětví spadala i sociální a právní péče o matky a kojence, dále sem patřila péče sirotčí a také starost o zařízení péče o mládež. Zařízení péče o mládež byly například mateřské školky nebo útulky. Odvětví péče o mládež mělo také za úkol konat státní dozor nad ústavami a zařízeními na ochranu osiřelých a jinak potřebných dětí a mládeže. Toto odvětví také podporovalo různé spolky a fondy působící na poli sociální péče o mládež a staralo se i o některé další záležitosti.

⁵² Tamtéž s. 280.

⁵³ Tamtéž s. 291.

⁵⁴ Tamtéž s. 280.

⁵⁵ DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.

⁵⁶ Vyhláška 504 z 27. prosince 1917. s. 1402 – 1403.

Záležitosti péče o válečné nezuživce a pozůstalé patřily do působnosti ministerstva sociální péče, péče o pozůstalé po padlých se týkala hlavně válečných vdov a sirotků.

Všechny záležitosti, které spadaly do oboru sociálního pojišťovacího zákonodárství, s výjimkou horních bratrských pokladen, pojištění námořníků a pojištění zaměstnanců ve státních podnicích i u soukromých železnic a paroplavebních podniků, spadaly do oddílu sociálního pojištění.⁵⁷

Živnostenské právo dělnické a ochrana dělnictva, tento oddíl ministerstva sociální péče se staral o záležitosti o úpravě živnostenského, pracovního a služebního poměru. Odbor se staral také o ochranu zřizenců a dělníků v živnostenských podnicích, ale ne ve všech, byly zde výjimky. Oddíl živnostenské právo dělnické a ochrana dělnictva řešil zákonodárné a administrativní záležitosti dětské a domácí práce.⁵⁸

Od roku 1923 se ministerstvo sociální péče dělilo na prezidium a odbory, odborů bylo pět. Tyto odbory se staraly o sociální péči o mládež a osoby tělesně nebo duševně postižené, bytovou a stavební péči, všeobecnou sociální politiku, věci pracovního práva, zprostředkovávání práce a péči o nezaměstnané⁵⁹, záležitosti sociálního pojištění, péči o válečné poškozence a dělnická a invalidní výrobní a pracovní družstva.

Při ministerstvu sociální péče existoval také Sociální ústav a Ústav pro péči o uprchlíky. Sociální ústav byl vědeckou institucí pro studium sociálních věd a sloužil také jako poradní sbor. Ústav pro péči o uprchlíky byl zřízen vládním nařízením č. 292 v listopadu roku 1938. Působnost ústavu se vztahovala na území celé republiky, ale byla dočasná, protože úkolem ústavu bylo vyřešit otázku uprchlíků.⁶⁰

Zemské úřady pro péči o válečné poškozence a okresní úřadovny této péče se staraly o válečné poškozence, vznik tohoto odboru sociální péče si vynutily následky první světové války.

Ministerstvo sociální péče mělo určité plány i s péčí o mládež, vznikly však jen instituce instruktorů ministerstva pro péči o mládež v Brně a v Bratislavě. V roce 1921 byl vydán vzor stanov pro okresní péče o mládež. Okresní péče o mládež a zemské komise péče o mládež se staly polooficiálním ústředím veřejné i soukromé péče o mládež.

⁵⁷ Tamtéž s. 1402.

⁵⁸ Tamtéž s. 1403.

⁵⁹ Součástí tohoto odboru byl Ústřední živnostenský inspektorát.

⁶⁰ DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5, s. 359.

Důležitým poválečným úkolem ministerstva sociální péče byla bytová a stavební péče, byly zřizovány bytové úřady a společné bytové úřady.⁶¹

O zdravotní péči se staralo ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, ministerstvo se členilo na prezidium a šest odborů. Praktickou odbornou částí ministerstva byl Státní zdravotní ústav. Ministerstvo mělo i svůj poradní orgán, poradním orgánem byla Státní zdravotní rada.

Za druhé republiky došlo ke spojení ministerstva sociální péče s ministerstvem veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, ministerstva byla spojena vládním nařízením č. 269/1938 Sb. Nové ministerstvo neslo název ministerstvo sociální a zdravotní správy.⁶²

Ministerstvo sociální a zdravotní správy bylo zrušeno v roce 1942, některé agendy tohoto ministerstva převzalo ministerstvo vnitra a také ministerstvo hospodářství a práce.⁶³

V roce 1969 vzniklo ministerstvo práce a sociálních věcí. Federace a republiky se dělily o státní správu v oblasti sociálního zabezpečení. Vydávání zákonů a dalších právních norem ve věcech sociálního a nemocenského zabezpečení a péče o rodinu a mládež bylo úkolem federální vlády a federálního ministerstva práce a sociálních věcí.⁶⁴

Na úrovni republik existovala republiková ministerstva práce a sociálních věcí. Těmto ministerstvům byly podřízeny Úřady důchodového zabezpečení, které rozhodovaly o důchodových dávkách. Ministerstva byla ústředním orgánem státní správy pro agendu sociálního zabezpečení.⁶⁵

Národní výbory byly podřízeny republikovým ministerstvům. V rozsahu své působnosti organizovaly sociální péči. Jednaly o poskytování dávek, služeb a různých podpor pro obyvatele a zřizovaly různá zařízení sociální péče. Okresní národní výbory vykonávaly největší část těchto úkolů. Krajské národní výbory se staraly spíše o metodické vedení.⁶⁶

3. 2. Příslušnost státní a domovská

Příslušnost domovská a příslušnost státní se navzájem prolínaly, byly předpokladem nároku na veřejnou sociální a zdravotní péči.⁶⁷

Příslušnost domovská a příslušnost státní se vzájemně doplňovaly a jedno bez druhého nemohlo existovat. Pokud chtěl někdo získat domovské právo například v některé obci, která

⁶¹ Tamtéž s. 361.

⁶² Tamtéž s. 359.

⁶³ Tamtéž s. 410.

⁶⁴ Tamtéž s. 441.

⁶⁵ Tamtéž s. 441-442.

⁶⁶ Tamtéž s. 442.

⁶⁷ TŮMA, Antonín. *Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež*. Praha. s. 14.

se rozprostírala na území Československé republiky, musel se stát československým občanem, toto platilo i naopak. Zároveň se zánikem státního občanství zaniklo i domovské právo v obci.⁶⁸

Vše, co se týkalo domovské a státní příslušnosti, nebylo v rámci Československé republiky⁶⁹ jednotné, určité rozdíly byly například v získání a ztrátě československého občanství. Jiná pravidla platila pro země Českou a Moravskoslezskou a jiná pro Slovensko a Podkarpatskou Rus.⁷⁰

Státní a domovská příslušnost byla právním vztahem mezi veřejnoprávní územní korporací a jedincem. Veřejnoprávní územní korporace měla za povinnost poskytnout sociální pomoc, jedinec si na tuto povinnost kladl právní nárok.⁷¹

Československá republika vznikla 28. října 1918, po jejím vzniku bylo třeba určit, kdo je státním občanem této nově vzniklé republiky, otázku státního občanství upravoval zákon č. 236/1920, tento zákon určoval, nejen kdo byli státní občané Československé republiky, ale také byl normou o nabývání a pozbývání československého státního občanství.

V zemi České a v zemi Moravskoslezské se státní občanství nabývalo narozením nebo legitimací nebo provdáním se cizinky za československého státního občana.⁷²

Manželské děti získávaly státní občanství narozením. Děti získaly občanství, které měl jejich otec v době, kdy se narodily nebo které měl v době, kdy byly legitimovány. Jestliže otec zemřel dříve, než se dítě narodilo, nabývalo dítě státní příslušnost, kterou měl otec v době smrti. Nemanželské děti nabývaly státní příslušnost matčinu a to takovou, kterou měla matka v době porodu. Změnu státního občanství nezpůsobovala adopce.

K pozbytí státního občanství docházelo získáním jiného státního občanství. Žena, která se provdala za cizince, také ztratila československé státní občanství. Přestěhování do cizí země neznamenalo ztrátu československého občanství.⁷³

Říšský zákon o domovském právu pocházel z roku 1863. Tento říšský zákon doplňoval ustanovení obecních úřadů, obce měly právo určit si samy okruh svých příslušníků.

Každý státní občan musel mít v některé obci státu domovské právo, to bylo potvrzováno průkazem o domovském právu, který se nazýval domovský list.

⁶⁸ Tamtéž s. 14-15.

⁶⁹ Vznik ČSR 28. 10. 1918.

⁷⁰ TŮMA, Antonín. *Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež*. Praha. s. 19.

⁷¹ Tamtéž s. 14.

⁷² Tamtéž s. 17.

⁷³ Tamtéž s. 18.

Obec měla právo vypovědět cizí příslušníky ze své obce v případě, že nevedli spořádaný život nebo byli na obtíž veřejné dobročinnosti. Obce měly právo odstranit z místa pobytu osobu, která se dopustila trestného činu. Tyto osoby, které se dopustily trestného činu, nemohly být za žádných podmínek vypovězeny z domovské obce.⁷⁴

Domovské právo se vztahovalo na místní obec, ne na okres nebo zem. Každý občan musel mít domovské právo, ale toto právo mohl mít jen v jedné obci. Při získání nového domovského práva to staré zaniklo. Domovské právo se nemuselo shodovat s místem trvalého bydliště, ale pokud se shodovalo, přinášelo to výhody při využití sociální pomoci.⁷⁵

Pokud se někdo z obce vystěhoval, ale zůstal jejím příslušníkem, musela mu v případě potřeby být udělena sociální pomoc touto obcí a to i přesto, že daná obec již neměla z příslušníka žádný prospěch.⁷⁶

Domovské právo původně nemuselo být uděleno, rozhodnutí bylo na uvážení obce. Často se stávalo, že v obci žilo více cizích osob než osob, které v obci žily i měly domovskou příslušnost, docházelo k tomu proto, že lidé často odcházeli do jiných obcí za prací.⁷⁷

V roce 1896 byl domovský zákon novelizován, podle novely zákona nebylo možné odepřít domovské právo člověku, které splnil zákonem určené podmínky pro nabytí domovského práva.⁷⁸ Žadatel o domovskou příslušnost musel být státním občanem a musel prokázat, že pobýval v obvodu obce nepřetržitě deset let, tato doba se počítala až ode dne dosažení svéprávnosti. Pobyt v obvodu obce musel být nejen nepřetržitý, ale také dobrovolný.

Desetiletá lhůta neběžela v době přerušení pobytu, ale doba, která uběhla do přerušení, se do desetiletého období započítávala.⁷⁹

Cizinci a osoby, u kterých se nedá prokázat státní občanství, nabývali po uplynutí desetiletého pobytu jen závazný slib, že domovskou příslušnost získají po nabytí státního občanství.

Právo domovské, co se týkalo vzniku, zániku a podobně, bylo v podstatě shodné se státní příslušností. Domovské právo v zemi České a v zemi Moravskoslezské bylo možno nabýt narozením, legitimací⁸⁰ nebo provdáním. Děti manželské a děti prohlášené za manželské nabývaly domovské právo v obci, ve které ho měl otec v době jejich narození nebo

⁷⁴ DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5. s. 300.

⁷⁵ TŮMA, Antonín. *Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež*. Praha. s. 15.

⁷⁶ Tamtéž s. 15-16.

⁷⁷ Tamtéž s. 16.

⁷⁸ JANÁK, Jan. *Dějiny Moravy díl 3/1: Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918*. Brno, 1999. ISBN 80-85048-89-2, s. 293.

⁷⁹ TŮMA, Antonín. *Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež*. Praha. s. 21.

⁸⁰ Děti prohlášené za manželské.

legitimování. Pokud otec zemřel před narozením dítěte, získalo dítě domovskou příslušnost v obci, kde ji měl otec, když zemřel. Nemanželské dítě mělo domovské právo v té obci, kde ho měla jeho matka v době jeho narození.

Pokud došlo u rodičů ke změně domovského práva, nesvéprávné děti manželské a prohlášené za manželské, nabývaly stejnou domovskou příslušnost jako otec, nemanželské děti prodělaly stejnou změnu domovské příslušnosti jako jejich matka. Pokud již byly děti svéprávné, zůstávala jejich domovská příslušnost stejná bez ohledu na změnu domovské příslušnosti rodičů.

Provdáním nabyla žena domovské právo v obci, ve které ho měl její manžel, pokud muž změní svou domovskou příslušnost, následuje ho stejnou změnou manželka, po smrti manžela si žena vdova ponechávala nadále domovské právo v té obci, ve které ho měl její muž v době své smrti.⁸¹

Úředníci, učitelé, notáři a další nabývali domovskou příslušnost v obci, kde měli stálé místo.⁸²

Mezi občany patřili také tak zvaní obecní společníci, což byly osoby, které byly s obcí v nějakém vztahu. Příkladem vztahu bylo držení nemovitosti, stačilo jen držet nemovitost, společník se nemusel v obci zdržovat. Dalším příkladem společníka byla osoba, které byla v obci předepsána přímá daň z živnosti nebo důchodová daň.

Lidem, kteří nepatřili do skupiny obecních příslušníků a ani do skupiny obecních společníků, se říkalo přespolní. Přespolní neměli právo volební do obecních orgánů a nemohli mluvit do obecního hospodářství.⁸³

Lidé, kteří nemohli prokázat domovské právo, byli nazýváni bezdomovci. Dokud se nezjistilo, kde má bezdomovec domovské právo nebo dokud nenabyl domovského práva v jiné obci, byl považován za příslušníka obce, do níž byl zákonem přiřazen.⁸⁴

⁸¹ TŮMA, Antonín. *Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež*. Praha. s. 20.

⁸² Tamtéž s. 22.

⁸³ DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5. s. 300.

⁸⁴ TŮMA, Antonín. *Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež*. Praha. s. 22.

4. Okresní péče o mládež

4. 1. Péče o děti a mládež před modernizací péče

Organizovaná sociální péče vznikla až na počátku 20. století. Do té doby byla sociální péče o děti a mládež převážně dobročinná. Péče směřovala ke zlepšení postavení dětí a mládeže i ke zlepšení péče zdravotní. Dobročinnosti se věnovaly církevní instituce, ale ani ty nemohly plně pokrýt veškerou potřebu sociální péče. Církev působila na cítění věřících a ovlivňovala tím soukromou dobročinnost. Nejen sociální, ale i zdravotní institucí ve městech byly špitály. Projevy sociální péče o mládež obsahovaly cechovní řády, stanovovaly například délku pracovní doby.⁸⁵

Významným obdobím ve vývoji péče o děti a mládež byly osvícenské reformy 18. století. Nařízení z roku 1787, které se týkalo vyučování dětí pracujících v továrnách, stanovilo hranici věku pro přijímání dětí do práce, tato hranice byla stanovena na 9 let.

Také reformy školství měly vliv na postavení dětí ve společnosti, povinná školní docházka byla zavedena nařízením z 6. prosince 1774, týkala se dětí od 6 do 12 let. Povinná školní docházka, přestože nebyla důsledně dodržovaná, omezila fyzickou práci dětí a umožnila jim základní vzdělání. Nařízení o školní docházce byla nově vydána a shrnuta roku 1805, ale ani tehdy nedošlo k jejímu důslednému dodržování.⁸⁶

Další opatření, které se týkalo dětí, obsahoval říšský živnostenský zákon z roku 1888, podle tohoto zákona směly v továrnách pracovat děti od 14 let, v dolech a drobných živnostech děti od 12 let, pro zemědělské a domácí práce nebyla stanovena žádná věková hranice.⁸⁷

Ve druhé polovině 19. století se objevila veřejná sociální péče, nositelkou této péče se staly domovské obce.⁸⁸ Domovské obce měly za povinnost zaopatřit potřebné děti, o odborné péči však mohla mluvit jen velká města, menší obce na tento úkol nestačily po finanční ani po organizační stránce.⁸⁹

Koncem 19. století došlo k odloučení dětské chudinské péče od chudinské péče pro dospělé. Objevoval se názor, že výdaje na dětskou chudinskou péči musí sloužit výchově.

⁸⁵HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. K vývoji sociální péče o děti a mládež v Čechách. In *Sborník archivních prací* 32, 2/1989, s. 422.

⁸⁶ Tamtéž s. 423.

⁸⁷ Tamtéž s. 424.

⁸⁸ Tamtéž s. 425.

⁸⁹FASORA, Lukáš. Centralizační trendy v organizaci péče o mládež v historických zemích Československa v letech 1918 – 1938. In *Vlastivědný věstník moravský*, 1999, s. 156.

Rozdělení chudinské péče bylo základem pro vybudování nových orgánů péče o děti a mládež.⁹⁰

V letech 1850 až 1920, než vznikly okresní péče o mládež, vznikaly jako jejich předchůdci na pomoc dětem sirotčí spolky. Myšlenky konce 19. století začínaly pomalu směřovat k počátkům organizované sociální péče o děti a mládež.

4. 2. Vznik organizované moderní péče o mládež

Modernizaci systému péče o mládež si dalo za úkol setkání odborníků ve Vídni roku 1907.⁹¹ Setkání se konalo od 18. do 20. března.⁹² Cílem tohoto vídeňského kongresu bylo zřízení zemských centrál péče o mládež, což mělo pomoci vzniku centralizovaných okresních spolků péče o mládež.

V českých zemích vznikly na základě kongresu zemské centrály péče o mládež pro obě hlavní národnosti.⁹³ Pobočky zemských centrál vznikaly v jednotlivých soudních okresech. Pro českou národnost vznikaly v soudních okresech okresní péče o mládež, pro německou národnost *Bezirksjugendfürsorge*.⁹⁴

Sociální otázky vyhrotila první světová válka, během ní docházelo k lidským ztrátám a rostl počet sirotků.⁹⁵ Vyhrocení sociálních otázek válkou vedlo ke zřízení ministerstva sociální péče v roce 1917.⁹⁶

Po první světové válce se začala připravovat nová legislativa pro sociální péči, protože bylo nutné sladit legislativu v českých zemích a bývalých uherských provinciích.⁹⁷ Významným počinem v rámci poválečné legislativy se stalo vydání nových stanov pro okresní péče o mládež ministerstvem sociální péče.⁹⁸ Vydáním těchto stanov v podstatě okresní péče vznikly, vystřídaly své předchůdce sirotčí spolky a české okresní komise péče o mládež.

⁹⁰ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. K vývoji sociální péče o děti a mládež v Čechách. In *Sborník archivních prací* 32, 2/1989, s. 428.

⁹¹ FASORA, Lukáš, et al. *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno, 2006. ISBN 80-7325-105-1, s. 340.

⁹² HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. K vývoji sociální péče o děti a mládež v Čechách. In *Sborník archivních prací* 32, 2/1982, s. 428.

⁹³ FASORA, Lukáš, et al. *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno, 2006. ISBN 80-7325-105-1, s. 340.

⁹⁴ FASORA, Lukáš. Postavení největších moravských měst v systému sociální péče o mládež v letech 1921 – 1937. In *Vlastivědný věstník moravský*, 2003, s. 142.

⁹⁵ FASORA, Lukáš, et al. *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno, 2006. ISBN 80-7325-105-1, s. 340.

⁹⁶ Zákoník říšský, vyhláška z 27. 12. 1917.

⁹⁷ FASORA, Lukáš, et al. *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno, 2006. ISBN 80-7325-105-1, s. 340-341.

⁹⁸ Nové stanovy byly vydány výnosem z 23. 3. 1921.

Situace okresních péčí o mládež vypadala ve třicátých letech tak, že v soudních okresech působily národnostně různé okresní péče o mládež a Deutsche Bezirksjugendfürsorgen. Na zemské úrovni působila Zemská ústředí péče o mládež v Čechách v Praze, Česká zemská péče o mládež na Moravě v Brně, Česká ústředna pro péči o mládež slezskou v Opavě, Zemské ústředí péče o mládež na Slovensku v Bratislavě a Zemská péče o mládež Podkarpatské Rusi v Užhorodě, Deutsche Landesstelle für Kinderschutz und Jugendfürsorge v Liberci a v Brně, Deutsche Landesstelle für Jugendfürsorge in der Slovakei v Bratislavě, Polska Krajowa Rodzina Opiekneza v Orlové.⁹⁹

V roce 1947 došlo k další reorganizaci péče o mládež, péče přecházela zcela do rukou státu. Agenda okresních péčí o mládež přešla na sociální referáty okresních národních výborů, nějakou dobu po přechodu agendy okresních péčí o mládež na národní výbory se ještě užíval název okresní péče o mládež.¹⁰⁰

Okresní péče o mládež měly za úkol starat se o děti a mládež do 14 let, v některých případech do 18 let a výjimečně i déle.¹⁰¹ Okresní péče o mládež se snažily o vytvoření sociálního zázemí v soudních okresech.¹⁰² Mohly spolupracovat i s dalšími sociálně zdravotními korporacemi, například s Československou ochranou matek a dětí, Československým červeným křížem nebo Masarykovou ligou proti tuberkulóze.

Sociální péči zaměřovaly okresní péče o mládež na preventivní péči na rozdíl od dřívější chudinské péče. Preventivní péče spočívala v zabezpečování a zřizování různých poraden a útulků, například poraden pro těhotné, poraden pro matky a kojence, útulků pro matky, jeslí, opatroven, mateřských škol a dalších zařízení.¹⁰³

Podstatným úkolem okresních péčí o mládež bylo budování sítě důvěrníků, v ideálním případě měl být důvěrník v každé obci, jejich existence měla vést k zefektivnění sociální péče. Důvěrníci pomáhali odhalovat chyby v systému sociální péče. Vhodným důvěrníkem byla osoba, která znala sociální zázemí dětí, proto funkci důvěrníků často vykonávaly místní elity, například starosta, učitel nebo farář.¹⁰⁴ Tito lidé dobře znali místní podmínky a byli schopni

⁹⁹ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. K vývoji sociální péče o děti a mládež v Čechách. In *Sborník archivních prací* 32, 2/1982, s. 431.

¹⁰⁰ Tamtéž s. 436.

¹⁰¹ Tamtéž s. 433.

¹⁰² FASORA, Lukáš, et al. *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno, 2006. ISBN 80-7325-105-1, s. 344.

¹⁰³ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. K vývoji sociální péče o děti a mládež v Čechách. In *Sborník archivních prací* 32, 2/1982, s. 434.

¹⁰⁴ FASORA, Lukáš, et al. *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno, 2006. ISBN 80-7325-105-1, s. 343.

rychle a bez přebytečné administrativy pomoci ohroženým dětem. Důvěrníci měli možnost najít pro potřebné děti místo v dětském domově, popřípadě v pěstounské rodině.¹⁰⁵

Do kompetencí okresní péče o mládež patřila péče o mladistvé provinilce i o dorost. Děti v dorostovém věku mohly očekávat radu při volbě povolání, sjednávání učebních smluv a zřizování učňovských besídek. Pro pomoc při volbě povolání některé okresní péče o mládež zřizovaly poradny pro volbu povolání.¹⁰⁶

Významným oborem péče o mládež se stalo pořádání různých stravovacích a ošacovacích akcí.

Jedním z problémů, se kterými se okresní péče o mládež potýkaly, byly finanční potíže. Finance na péči o mládež byly získávány i z různých veřejných sbírek, na rozdíl od dřívějších dob, kdy se sbírky pořádaly velmi často a byly chaotické, bylo pořádáno jen několik málo sbírek do roka, nejčastěji dvě až čtyři. Tyto organizované sbírky měly v důsledku větší výnosy než dřívější časté a nedůvěryhodné sbírky.¹⁰⁷

Vyspělým a bohatým okresům se dařilo udržovat péči o děti a mládež na dobré úrovni z vlastních zdrojů, sbírek a podobně. Chudší okresy měly větší finanční potíže, úroveň péče o mládež proto nebyla všude na stejné úrovni.¹⁰⁸

4. 3. Ze stanov okresní péče o mládež

Roku 1921 došlo k přeměně sirotčích spolků¹⁰⁹ v okresní péče o mládež. K přeměně došlo na základě vzorových stanov¹¹⁰, které vypracovalo ministerstvo sociální péče. Stanovy schvalovala zemská politická správa.

Vzorové stanovy sloužily k vybudování jednotné a soustavné činnosti veškeré sociální péče o děti a mládež. Podle stanov do pravomocí spadalo zřizování poraden, útulků, dětských domovů, mateřských školek a dalších zařízení.¹¹¹

¹⁰⁵ FASORA, Lukáš. Postavení největších moravských měst v systému sociální péče o mládež v letech 1921 – 1937. In. *Vlastivědný věstník moravský*, 2003, s. 142.

¹⁰⁶ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. K vývoji sociální péče o děti a mládež v Čechách. In *Sborník archivních prací* 32, 2/1982, s. 433.

¹⁰⁷ FASORA, Lukáš, et al. *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno, 2006. ISBN 80-7325-105-1, s. 342.

¹⁰⁸ FASORA, Lukáš. Postavení největších moravských měst v systému sociální péče o mládež v letech 1921 – 1937. In. *Vlastivědný věstník moravský*, 2003, s. 142.

¹⁰⁹ a okresních komisí péče o mládež

¹¹⁰ Nové stanovy byly vydány ministerstvem sociální péče ze dne 23. 3. 1921.

¹¹¹ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Přehledná zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Bojkovicích v letech 1914 – 1923, s. 5.

Ze stanov okresní péče o mládež:

Účel a obor působnosti

Okresní péče o mládež byly střediskem dobrovolné sociální péče o mládež a poradním a pomocným orgánem činitelů veřejné správy, kteří měli sociální péči uloženou zákonem jako povinnost.

Kromě jiného měly okresní péče o mládež za úkol šířit zájem o sociální péči o mládež mezi povolané veřejné činitele a širokou veřejnost, dohlížet na všechna zařízení péče o mládež v okrese, vyhledávat děti, které potřebovaly ochranu a pomoc.

Okresní péče o mládež se staraly také o to, aby byla v okrese zařízení potřebná pro výkon sociální péče o děti. Mezi zařízení, která se zabývala sociální péčí o děti, patřily poradny a útulky pro matky a kojence, jesle, opatrovny, mateřské školky, sirotčince, dětské domovy a podobně.

Okresní péče o mládež poskytovaly dětem rady ohledně budoucího povolání. Budovaly sítě důvěrníků, podporovaly činnost orgánů veřejné správy, které měly sociální péči o mládež uloženou zákonem. Pomocí preventivních opatření se staraly o správný a zdravý vývoj dětí a mládeže.

Poručenství hromadné (z povolání)

Na okresní péče o mládež mohlo být soudy přeneseno poručenství hromadné (z povolání), výkonem povinností spojených s touto pravomocí byl pověřen úředník nebo funkcionář okresní péče o mládež.

Prostředky peněžní a pracovní

Peněžní prostředky získávaly okresní péče o mládež z členských příspěvků, z výtěžku spolkových podnikání, z pořádání sbírek a přednášek, z darů, z podpor obcí, okresů, zemí a jiných veřejných činitelů.

Členstvo

Členem okresní péče o mládež se mohly stát osoby fyzické i právnické. Členové byli čestní, zakládající, přispívající a činní.

Čestní členové byli jmenováni za zásluhy o činnost okresní péče o mládež. Zakládajícím nebo přispívajícím členem se mohl stát ten, kdo dával příspěvky za dodržení určitých podmínek. Činné členy jmenoval správní výbor, dále se činnými členy stávali důvěrníci

okresní péče o mládež, členové správního výboru a ti, kdo byli jmenováni poručníky z povolání. Členství končilo úmrtím, vystoupením nebo vyloučením.¹¹²

Konkrétním příkladem, jak vypadalo členstvo, by mohla být situace Okresní péče o mládež Bojkovice v roce 1929. Zakládajících členů bylo v roce 1929 jedenáct, o rok dříve bylo zakládajících členů sedm. Čestné členy okresní péče o mládež v daném roce neměla. O přispívajících členech se nedal vést přehled, protože příspěvky vybírali důvěrníci okresní péče o mládež nahodile.¹¹³

Správní orgány okresní péče o mládež

Správními orgány okresní péče o mládež byli valná schůze, správní výbor, předsednictvo, pracovní odbory a důvěrníci.

Valná schůze

Valná schůze schvalovala rozpočet, volila členy správního výboru a revizory účtů. Po návrhu předsednictva a správního výboru volila čestné členy a plnila některé další úkoly.

Správní výbor

Správní výbor se skládal ze členů volených, virilistů a ze členů kooptovaných.

Působnost správního výboru

Správní výbor se scházel nejméně jednou čtvrtletně, ale jinak podle potřeby. Správní výbor volil předsedu a místopředsedu na 3 roky, popřípadě volil jiné funkcionáře na jeden rok a vymezoval obor jejich působnosti. Správní výbor schvaloval jednací a organizační řády v rámci stanov. Správnímu výboru příslušela správa a rozhodování o všem, co nebylo vyhrazeno pro valnou schůzi a o všem, co nebylo přeneseno na předsednictvo.

Předsednictvo

Předsednictvo bylo tvořeno předsedou, místopředsedou, ostatními činovníky správního výboru, zástupcem okresní politické správy, zástupcem okresního výboru a okresního soudu

¹¹² Stanovy z fondů Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 16, kart 2, a Okresní péče o mládež Uherské Hradiště inv. č. 32, kart 3. (obojí Státní okresní archiv Uherské Hradiště).

¹¹³ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Bojkovicích za správní rok 1929, s. 8.

jako úřadu vrchnoporučenského. Předsednictvo se scházelo podle potřeby, ale nejméně jednou za měsíc.

Schůze a jednání správního výboru a předsednictva

Schůzi správního výboru svolával předseda na žádost minimálně šesti členů. Schůzi předsednictva svolával a řídil předseda, mimořádná schůze předsednictva se svolávala na žádost minimálně tří členů předsednictva. Pro správní výbor i pro předsednictvo platilo, že při hlasování rozhodovala prostá většina hlasů, přítomno muselo být minimálně 8 členů správního výboru nebo 4 členové předsednictva.

Předseda a ostatní činovníci

Předseda svolával a řídil schůze. Za nepřítomnosti zastupoval předsedu místopředseda. Volení revizoři kontrolovali hospodaření okresní péče o mládež. Kontroly probíhaly podle potřeby. Alespoň jednou za rok však muselo dojít ke kontrole účtů a výkazů jmění, výsledkem revize byla písemná zpráva.

Odbory

Odbory byly zřizovány podle potřeby. Které odbory konkrétně mají vzniknout, záleželo na rozhodnutí správního výboru.¹¹⁴

Příkladem odboru je odbor matek a kojenců, úkolem tohoto odboru bylo starat se o zdravotní i sociální podmínky kojenců. Odbor často provozoval lékařskou poradnu pro matky a kojence, za chudé matky hradil nutně potřebné léky, kojencům poskytoval prádlo.¹¹⁵

Další příklady odborů jsou odbor dorostový, odbor finanční, odbor propagační a tiskový, odbor pro mladistvé provinilce.

Poměr odborů k výboru správnímu a předsednictvu

Obecně se odbory řídily stanovami okresní péče o mládež. Odbory využívaly co nejvíce samosprávy, v určitých případech bylo třeba mít souhlas správního výboru nebo

¹¹⁴ Stanovy z fondů Okresní péče o mládež Bojkovice a Okresní péče o mládež Uherské Hradiště (Státní okresní archiv Uherské Hradiště).

¹¹⁵ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Přehledná zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Bojkovicích v letech 1914 – 1923, s. 5-6.

předsednictva. Odbory nejméně dvakrát ročně předkládaly správnímu výboru zprávu o činnosti.

Odbor finanční

Okresní péče o mládež zřizovala finanční odbor za účelem finančního hospodářství. Členem finančního odboru se mohl stát člověk, který měl odborné znalosti ve finančnictví. Finanční odbor měl na starost kontrolu finančního hospodaření a zabýval se získáváním hmotných prostředků potřebných pro účely okresní péče o mládež. Finanční odbor se vyjadřoval k rozpočtu a k různým finančním projektům.

Poměr odborů k ústředním korporacím odborným

Ústřední odborné korporace, pokud existovaly, mohly spolupracovat s obory okresní péče o mládež, které měly stejnou působnost. Ústřední odborná korporace mohla mít zastoupení v odborech a odbory zase mohly vysílat své zástupce na valné schůze ústřední odborné korporace.

Důvěrníci

Důvěrník byl členem okresní péče o mládež. Důvěrníky jmenoval správní výbor. V jedné obci mohlo být důvěrníků několik. Sbor důvěrníků byl tvořen důvěrníky okresní péče o mládež, z tohoto sboru byli voleni zástupci do správního výboru okresní péče o mládež. Sbor důvěrníků se měl scházet minimálně jednou ročně. Hlavním úkolem důvěrníků bylo vyhledávat děti, které potřebovaly pomoc. Důvěrníci se starali o vhodnou sociální ochranu dětí. Důvěrníci dohlíželi na zaopatření a výchovu dětí podporovaných prostředky okresní péče o mládež nebo jiných korporací a fondů.¹¹⁶

Funkci důvěrníků vykonávali nejčastěji učitelé, protože byli ve stálém styku s dětmi a znali jejich sociální podmínky. Síť důvěrníků, která se postupem času rozšiřovala, napomáhala okresní péči o mládež zasahovat do všech koutů okresu.¹¹⁷

Úřadovna

Okresní péče o mládež zřizovala úřadovnu s kvalifikovanými úředníky.

¹¹⁶ Stanovy z fondů Okresní péče o mládež Bojkovice a Okresní péče o mládež Uherské Hradiště (Státní okresní archiv Uherské Hradiště).

¹¹⁷ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart. 1, Výroční zpráva za rok 1926, s. 13.

Úřadovna se starala o dokumenty a byla administrativním ústředím. Úřadovna vedla v patrnosti například seznam dětí, které byly odkázány na veřejnou pomoc.

Korporace-zařízení sdružená

Korporace a zařízení mohly splynout s okresní péčí o mládež jako její obory nebo se mohla přiřčenit jako korporace a zařízení sdružená. Sdružené korporace měly právo žádat okresní péči o mládež o podporování jejich zájmů. Korporace a zařízení měly za povinnost řídit se směrnicemi, které byly stanoveny usnesením správního výboru.

Poměr okresní péče o mládež k organizacím vyšším

Sdružení okresní péče o mládež byla členy zemské organizace pro péči o mládež. Vyšší, tedy nadřazená organizace, vykonávala úkoly péče o mládež, které přesahovaly například významem, rozsahem nebo finančními možnostmi úkoly nižší organizace. Okresní péči o mládež náležela péče o děti, které byly duševně i tělesně zdravé, ale potřebovaly cizí péči z důvodu nedostatečné rodinné péče. Péče o děti postižené duševně nebo tělesně náležela vyšším organizacím.

Poměr okresní péče o mládež k orgánům veřejné správy

Činnost okresní péče o mládež podléhala dozoru veřejné správy. Okresní péče o mládež byla pomocným orgánem veřejné správy.

Smírčí soud

Pětičlenný smírčí soud řešil spory ze spolkového poměru. Obě strany sporu si jmenovaly dva členy smírčího soudu, na pátém členovi se domlouvali tyto čtyři členové. Nebylo možno podat odvolání.

Změna stanov

O změně stanov se usnášel správní výbor, usnesení muselo být schváleno valnou schůzí.

Zánik sdružení

Návrh na zánik sdružení podávalo předsednictvo. Sdružení zanikalo, pokud se správní výbor usnesl dvoutřetinovou většinou, přítomny musely být tři čtvrtiny členů.¹¹⁸

¹¹⁸ Stanovy z fondů Okresní péče o mládež Bojkovice a Okresní péče o mládež Uherské Hradiště (Státní okresní archiv Uherské Hradiště).

U jednotlivých okresní péči o mládež se dají pozorovat drobné rozdíly v rámci dodržení stanov. Každá okresní péče o mládež zřizovala jiné odbory, pořádala jiné sbírky, přednášky a podobně, lišila se i finanční situace a s ní spojené hospodaření.

4. 4. 1. Okresní péče o mládež Bojkovice

Předchůdcem Okresní péče o mládež v Bojkovicích byl Sirotčí spolek pro soudní okres bojkovský. Založení sirotčího spolku soudcem Č. Soldanem před první světovou válkou se datuje do března roku 1914. Na ustavující chůzi byl zvolen předsedou Sirotčího spolku soudní rada A. Čermák.

Činnost sirotčího spolku pozastavila první světová válka. Během války spolek nevykonával téměř žádnou činnost. Po skončení války bylo zapotřebí sirotčích spolků, aby pomohly alespoň částečně odstranit hrůzy, které způsobila čtyři roky trvající válka.¹¹⁹ Činnost spolku byla obnovena v květnu 1919, kdy byl zvolen nový výbor spolku.¹²⁰

Finance spolek získával z výnosů Dětských dnů a podobných akcí a také ze státních subvencí. Takto získané finance umožňovaly spolku přispívat měsíčními podporami na výchovu sirotků rodinám, které se opuštěných dětí ujaly. Nejchudobnějším dětem pomáhal spolek mírnit bídu přidělováním ošacení a obuvi v rámci ošacovacích akcí.

Spolek se staral také o umístování opuštěných dětí do rodin a duševně nemocných dětí do ústavů.

Roku 1921 došlo k přeměně Sirotčího spolku v Bojkovicích na okresní péči o mládež. Ministerstvo sociální péče pro tento účel vytvořilo vzorové stanovy. Všechny okresní péče o mládež se tímto staly střediskem veškeré sociální péče o mládež v okrese a zároveň poradním a pomocným orgánem ministerstva sociální péče.

Do pravomoci okresních péčí o mládež spadalo kromě jiného zřizování poraden a útulků pro matky a kojence, dětských domovů, mateřských školek a jiných ústavů sloužících k výkonu sociální péče. Okresní péče o mládež v Bojkovicích zřídila od svého vzniku do roku 1923 odbor matek a kojenců, odbor dorostový a generální poručenství.

Odbor matek a kojenců sloužil ke kontrole zdravotních a sociálních poměrů kojenců, matkám poskytoval nejen rady, jak o děti pečovat, ale poskytoval také podporu v podobě prádla pro děti. Tento odbor zajišťoval i lékařské prohlídky kojenců.¹²¹

¹¹⁹ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Přehledná zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Bojkovicích v letech 1914 – 1923, s. 4-5.

¹²⁰ ČOUPKOVÁ J. *Okresní péče o mládež Bojkovice 1914-1947(1950)*. Inventář, 1982, s. 1.

¹²¹ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Přehledná zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Bojkovicích v letech 1914 – 1923.

Poradna pro matky a kojence zahájila svou činnost 5. května 1929 v ordinaci obvodního lékaře MUDr. Tillicha, v poradně vypomáhaly dvě ženy, učitelka Karla Slavíčková a dámská krejčová Emilie Sojová. Poradna byla otevřena každou druhou neděli v měsíci mezi 14. až 16. hodinou. Chudé matky, které nebyly členy nemocenské pojišťovny, dostaly léky pro své děti úplně zdarma.¹²²

Odbor dorostový se staral o mládež ve věku 14 až 18 let.

Úkolem poručníka z povolání bylo přijetí poručenství nad nemanželskými dětmi, nemanželské otce soudně nutil k plnění povinností a staral se o matky, které v mnohých případech nenalezly pomoc jinde.

Okresní péče o mládež měla ve všech obcích soudního okresu bojkovského svého důvěrníka, který pomáhal plnit její povinnost.¹²³ V roce 1929 měl sbor důvěrníků 24 členů, většinu členů tvořili učitelé.¹²⁴

Prvního července 1930 vešel v platnost zákon ze dne 30. června 1921, stát tímto zákonem svěřoval ochranu dětí nemanželských a dětí manželských v cizí péči okresním pečím o mládež. Zákonná ochrana se vztahovala převážně na děti do 14 let. Při plnění tohoto úkolu byla významná síť důvěrníků, důvěrníci se stali veřejným orgánem sociální péče. Okresní péče o mládež se tímto zákonem staly veřejnými spolupracovníky poručenských úřadů a okresních soudů.¹²⁵

Poválečná situace byla v bojkovském soudním okrese velmi špatná, v okrese žil velký počet sirotků, které bylo třeba umístit do rodin a další děti bylo třeba umístit v různých ústavech nebo jim poskytnout lékařskou pomoc.

Okresní péče o mládež poskytovala peněžní podpory jednorázové i měsíční, kromě podpor pořádala různé akce. Při ošacovacích akcích dostávaly potřebné děti oblečení a obuv.¹²⁶ Kromě akcí ošacovacích byly pořádány také akce stravovací. Pro děti do 3 let byly vystavovány poukázky na odběr mouky, krupice, cukru a dalšího zboží. Poukázky vydávali důvěrníci okresní péče o mládež. Školní děti, které trpěly podvýživou, dostávaly polévku a chléb.

¹²² Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Bojkovicích za rok 1929, s. 10-11.

¹²³ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Přehledná zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Bojkovicích v letech 1914 – 1923, s. 11-12.

¹²⁴ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Bojkovicích za rok 1929, s. 5.

¹²⁵ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Bojkovicích za rok 1930, s. 3.

¹²⁶ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Přehledná zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Bojkovicích v letech 1914 – 1923.

Důležitým úkolem okresní péče o mládež byla propagace činnosti. Propagace probíhala formou vydávání letáků, výročních zpráv a pořádáním přednášek.¹²⁷

Okresní péče o mládež v Bojkovicích dlouho usilovala o výstavbu okresního dětského domova, ale spolek neměl dostatek peněz k jeho vybudování, k zahájení stavby došlo až v roce 1940.¹²⁸

Okresní péče o mládež spolupracovaly s různými sociálními a zdravotními institucemi¹²⁹, ve výroční zprávě Okresní péče o mládež Bojkovice z roku 1930 je připojena poprvé zpráva o činnosti Červeného kříže a Masarykovy ligy proti tuberkulóze.

Červený kříž v Bojkovicích byl ustaven 25. března 1920. Hlavním úkolem tohoto spolku bylo organizovat dobrovolnou zdravotní a sociální péči bez ohledu na to, jestli je válka nebo mír. Červený kříž zřizoval přenosné nemocnice a lazarety, odstraňoval následky války, bránil šíření epidemických nemocí a podobně. Po válce spolek podporoval staré lidi a nemajetným dětem přiděloval šatstvo.

Masarykova liga proti tuberkulóze byla vybudována v Praze roku 1919. Jejím úkolem bylo zmírnit úmrtnost a odstraňovat příčiny a následky tuberkulózy, která byla velmi obávaná. Tuberkulóza se nevyhýbala ani bojkovskému soudnímu okresu, statistika z roku 1920 říká, že v bojkovském okrese ročně umíralo předčasně na tuberkulózu asi 40 osob. Odbočka Masarykovy ligy proti tuberkulóze pro bojkovský okres byla zřízena v roce 1930.¹³⁰

Okresní péče o mládež byly zrušeny k 31. 12. 1947, jejich agendu převzaly okresní národní výbory.¹³¹

Pro lepší představu o konkrétní činnosti a organizaci Okresní péče o mládež v Bojkovicích uvádím podrobněji rozebranou situace jednoho roku činnosti tohoto spolku, vybrala jsem rok 1930.¹³²

Organizace v roce 1930

Valná schůze Okresní péče o mládež v Bojkovicích se konala 3. dubna 1930, schůze se zúčastnilo 13 členů. Schůzí správního spolku bylo v tomto roce pět, dvě v květnu, jedna

¹²⁷ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Bojkovicích za správní rok 1926, s. 4 a 6.

¹²⁸ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, Výroční zprávy.

¹²⁹ Např. Masarykova liga proti tuberkulóze, Červený kříž.

¹³⁰ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Bojkovicích za rok 1930, s. 16-19.

¹³¹ ČOUPKOVÁ J. *Okresní péče o mládež Bojkovice 1914-1947(1950)*. Inventář, 1982, s. 3.

¹³² Pro rozbor činnosti jednoho konkrétního roku byla použita Výroční zpráva z roku 1930 (Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Bojkovicích za rok 1930.)

v červnu, jedna v srpnu a poslední v listopadu. Schůzí předsednictva se konalo osm. Na schůzi správního výboru v listopadu byli přizváni i zástupci Červeného kříže a Masarykovy ligy proti tuberkulóze, společně se domluvili, že by bylo výhodné dále konat schůze společně, aby došlo ke zlepšení vzájemné spolupráce těchto tří spolků. Schůze odborů byly společné se schůzemi správního výboru, pouze odbor matek a kojenců konal několik samostatných porad.

Kancelář okresní péče o mládež v roce 1930 sídlila stejně jako v předchozích letech v budově obecné školy, do budoucna bylo plánováno umístění kanceláře do nových vlastních prostor. Kontrolu okresní péče o mládež vykonal 26. března 1930 instruktor sociální péče pan Milán Šilha z Brna, vše bylo v pořádku.

Propagace

V roce 1930 byla na poli propagace důležitá stejně jako v jiných letech činnost důvěrníků, k propagaci činnosti používala okresní péče o mládež výroční zprávy, které rozšířila ve všech obcích, kromě výročních zpráv byly šířeny různé letáky, konkrétně letáky k propagaci činnosti oboru matek a kojenců a letáky k Dětskému dni a ke Svátku matek. Letáky ke Svátku matek a k Dětskému dni vydala Česká zemská péče o mládež. Propagovat činnost ve zmíněném roce pomohla i Tělocviční jednota v Bojkovicích.

Svátek matek

Svátek matek se uskutečnil v sále občanské záložny 29. května, vybíralo se zde dobrovolné vstupné. Návštěvníky této akce čekala recitace žáků a divadelní hra Pro matičku v podání žáků, hru s dětmi secvičil učitel Jašek.

Dětský den

Na Dětský den se konaly sbírky ve všech obcích bojkovského soudního okresu, v roce 1930 byl vybrán větší finanční obnos, než v předchozím roce a celkově se těmto sbírkám dařilo rok od roku lépe. Nejvyšším vybraným příspěvkem v tomto roce se mohly pochlubit obce Bojkovice, Slavičím a Záhorovice.

Sbor dozorčích důvěrníků

V některých obcích okresu došlo k drobným změnám oproti předchozímu roku. Důležitost důvěrníků se zvyšovala, protože od tohoto roku užívali právní ochranu a měli speciální legitimace. Ke zvýšení důležitosti důvěrníků přispěl nový zákon o povinném dozoru nad dětmi nemanželskými a nad dětmi v cizí rodinné péči.

Členové spolku

K zakládajícím členům v roce 1930 přibylo pět obcí, Bojkovice, Komňa, Pitín, Hrádek a Záhorovice. Skupinu zakládajících členů obohatily i dvě soukromé osoby, paní Marie Miškařová a paní Marie Dušková. Celkově měla Okresní péče o mládež v Bojkovicích ve zmiňovaném roce 17 zakládajících členů.

Generální poručenství

Koncem roku bylo v poručenství 48 dětí, dívek z toho bylo 27 a chlapců 21. Z celkového počtu dětí v poručenství bylo 39 dětí nemanželských, do počtu zbývajících 9 dětí bylo manželských. Během roku byly podány čtyři žaloby o uznání otcovství, tři z toho byly úspěšně vyřízeny a jedna ještě čekala na ukončení. Dále byly konány intervence, exekuce a smíry.

Porodní asistentky v roce 1930 hlásily 32 nemanželských porodů, pouze v pěti obcích okresu nebyl zaznamenán ani jeden nemanželský porod.

Rodinná a ústavní péče

Ke konci roku 1930 měla Okresní péče o mládež v Bojkovicích v domácí rodinné péči 6 chlapců a stejný počet dívek, v cizí rodinné péči bylo jedno děvče. V ústavní péči měla okresní péče o mládež koncem roku 9 chlapců a 7 dívek, ještě 4 chlapci byli v Dětském domově na Petrůvce.

Dětský domov na Petrůvce

Dne 7. července 1930 proběhla dohoda mezi Českou zemskou péčí o mládež v Brně a Okresní péčí o mládež v Bojkovicích o převzetí Dětského domova na Petrůvce do správy okresní péče o mládež. Správkyní domova, který zahájil činnost 1. srpna, zůstala slečna A. Suchánková.

Poradna pro matky a kojence

Na schůzi správního výboru, která se konala 14. listopadu, byl ustanoven samostatný odbor matek a kojenců, předsedkyní tohoto odboru byla zvolena paní Aug. Víceníková. Poradna pro matky a kojence nadále vykonávala svou činnost, otevřena bývala každou první a třetí neděli v měsíci. V roce 1930 byla poradna otevřena celkem 18krát, navštívilo ji 115 matek se svými kojenci, ale i s většími dětmi. U dětí byla často zjištěna podvýživa, z nemocí se objevily, mimo jiných, nemoci zažívacího ústrojí nebo bronchiální nemoci. Odbor se snažil zlepšit

zdravotní stav kojenců i za pomoci poukázek na zboží a placením léků. V prosinci uspořádal odbor přednášku na téma Péče o kojence.

Ošacovací akce

Ošacovací akce v roce 1930 proběhly dvě, jedna z nich byla uspořádána v září k 80. výročí narození T. G. Masaryka, druhá proběhla v zimě. Při první ošacovací akci rozdělila okresní péče o mládež 28 chlapeckých obleků. Při druhé ošacovací akci rozdělila okresní péče o mládež 18 párů obuvi, z toho 8 párů obuvi chlapecké a 10 dívčí. Obleků bylo rozděleno 34, 13 chlapeckých a 21 dívčích. V obou ošacovacích akcích bylo poděleno celkem 80 dětí. V bojkovské obecné škole proběhla díky dvěma příznivcům okresní péče o mládež, paní J. Zbořilové a panu O. Glivickému, vánoční nadílka, při které byly děti podarovány oblečením a školními potřebami.

Stravovací akce

Na stravování dětí do tří let dostala okresní péče o mládež státní příspěvek, vydala 32 poukázek dvaceti matkám podvyživených dětí. Stravování dětí školou povinných probíhala v Bojkovicích, Slavičíně a Žitkově. V Bojkovicích probíhala stravování v měsících únor a březen, polévku dostalo průměrně 35 dětí denně, v Žitkově probíhalo stravování v měsících březnu a dubnu průměrně pro 33 dětí denně. Ve Slavičíně probíhalo stravování pro přespolní děti během celého školního roku, stravování ve Slavičíně bylo financováno pomocí darů a příspěvků, polévky ve Slavičíně vařily místní učitelky.

Péče o dorost

V roce 1930 nezaznamenala velké úspěchy, ale podařilo se alespoň přispět pro získání učňovského stipendia jednomu uční a na ošacení přispěla okresní péče o mládež také jednomu uční.

Feriální kolonie

Feriální kolonii v Bojkovicích udržovala Česká zemská péče o mládež.

Sociální dům v Bojkovicích

Na poradě 7. června bylo dohodnuto, že by měly být vybudovány v sídlech okresních soudů sociální domy. Porady se účastnili delegáti z celého uherskobrodského okresu a instruktor ministerstva sociální péče z Brna pan Kotek. Okresní péče o mládež ještě v roce 1930 zahájila

přípravy koupí vhodného pozemku. V sociálním domě v Bojkovicích měla být poradna pro matky a děti, kancelář, Masarykova liga proti tuberkulóze, okresní dětský domov a podobně.

Příznivci okresní péče o mládež

Okresní péče o mládež v roce 1930 dostala příspěvek od ministerstva sociální péče, Česká zemská péče o mládež v Brně přispěla na honorování generálního poručníka, našli se i místní dobrovolní přispěvatelé. Někteří z přispěvatelů byli stálými přispěvateli.

4. 4. 2. Okresní péče o mládež Uherské Hradiště

Předchůdcem Okresní péče o mládež v Uherském Hradišti byl Sirotčí spolek v Uherském Hradišti založený 26. listopadu 1905.¹³³ Úkolem sirotčího spolku bylo pečovat o sirotky, zanedbané, duševně nemocné nebo nějakým způsobem ohrožené děti. Sirotčí spolek dohlížel na poručnictví, zajišťoval dětem útulek v rodinách nebo ústavech, poskytoval také bezplatnou právní pomoc spojenou s péčí o děti a mládež.¹³⁴

V bývalé vojenské nemocnici v Uherském Hradišti vznikla sirotčí kolonie, která byla otevřena 1. prosince 1907, bylo sem přijato dvacet dětí, ale tyto prostory nebyly dostačující, proto bylo v roce 1909 rozhodnuto postavit sirotčinec. Stavba sirotčince byla dokončena v říjnu roku 1910. Stavbu projektoval architekt Dominik Fey.

2. srpna roku 1921 byl Sirotčí spolek v Uherském Hradišti změněn na okresní péči o mládež, ustavující schůze okresní péče o mládež se konala 14. září 1921, na schůzi byl zvolen správní výbor.¹³⁵ Obvodem působnosti okresní péče o mládež byl soudní okres uherskohradištský.¹³⁶

Okresní péče o mládež byla střediskem dobrovolné sociální péče o mládež a poradním a pomocným orgánem veřejné správy.¹³⁷

Okresní péče o mládež zřídila během roku šest pracovních odborů, správní odbor sirotčince, ochrana matek a kojenců, odbor propagační a tiskový, finanční odbor a odbor pro mladistvé provinilce. Prázdninový, zdravotnický a dorostový odbor byly zřízeny v roce 1940.¹³⁸

¹³³ ČOUPKOVÁ J. *Okresní péče o mládež Uherské Hradiště 1905-1947 (1950)*. Inventář, 1985, s. 2.

¹³⁴ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherské Hradiště, inv. č. 31, kart. 3, Stanovy sirotčího spolku Uherské Hradiště, 1905.

¹³⁵ ČOUPKOVÁ J. *Okresní péče o mládež Uherské Hradiště 1905-1947 (1950)*. Inventář, 1985, s. 2.

¹³⁶ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherské Hradiště, inv. č. 36, kart. 3, Výroční zpráva o činnosti za rok 1925.

¹³⁷ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherské Hradiště, inv. č. 32, kart. 3, Stanovy okresní péče o mládež.

¹³⁸ ČOUPKOVÁ J. *Okresní péče o mládež Uherské Hradiště 1905-1947 (1950)*. Inventář, 1985, s. 3.

Okresní péče o mládež spolupracovala s poručenským soudem, s Masarykovou ligou proti tuberkulóze, Českou sociální pomocí, Červeným křížem, Charitou a s dalšími úřady a institucemi. Okresní péče o mládež se věnovala také propagační činnosti, vydávala, prodávala a rozdávala různé letáky a časopisy a také pořádala přednášky.

V uherskohradištském soudním okrese existovala také různá sociálně-zdravotní zařízení, mezi tato zařízení patřila prázdninová osada v Buchlovicích, denní útulky a poradny pro matky a děti. Poradny působily na několika místech okresu, například v roce 1936 bylo v provozu osm poraden pro matky a děti, poradny fungovaly v Babicích, Bílovicích, Buchlovicích, Kunovicích, Nedakonicích, Polešovicích, Uherském Hradišti a na Velehradě.¹³⁹ V roce 1940 byly tyto poradny v deseti obcích okresu.¹⁴⁰

Okresní péče o mládež pořádala vyživovací a ošacovací akce, poskytovala jednorázové podpory pro matky a kojence a starala se také o právní ochranu a pomoc.¹⁴¹

Okresní péče o mládež byly zrušeny zákonem č. 48/1947 Sb. ke dni 31. prosince 1947. Agendu okresních péčí o mládež převzaly okresní národní výbory.¹⁴²

4. 4. 3. Okresní péče o mládež Uherský Brod

Okresní péče o mládež v Uherském Brodě vznikla v roce 1918. Předchůdcem Okresní péče o mládež v Uherském Brodě byl sirotčí spolek pro soudní okres uherskobrodský, který vzniknul v roce 1912. Předsedou spolku se stal rada zemského soudu pan František Hruban.

Ještě před vznikem sirotčího spolku byly patrné určité projevy péče o mládež, které byly však spíše ojedinělé a v malých rozměrech. Jedním z prvních projevů péče o mládež na Uherskobrodsku byla podpora dětí paní Herzmannskou, podpora byla finanční a oděvní. Každoročně na Mikuláše až do své smrti v roce 1896 přispívala šatstvem 24 dívkám a 24 chlapcům, peněžní obnos doslalo 12 dívek a stejný počet chlapců.

V roce 1894 byl z popudu učitelky Marie Steyskalové založen dobročinný spolek Vlasta, cílem spolku bylo ošacování chudých dětí.

V roce 1896 při zřízení zemské reálky vzniknul podporovací spolek pro chudé studenty, spolek přiděloval obědy i věcnou pomoc.

¹³⁹ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherské Hradiště, inv. č. 36, kart. 3, Výroční zprávy o činnosti 1925-1947.

¹⁴⁰ ČOUPKOVÁ J. *Okresní péče o mládež Uherské Hradiště 1905-1947 (1950)*. Inventář, 1985, s. 4.

¹⁴¹ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherské Hradiště, inv. č. 36, kart. 3, Výroční zprávy o činnosti 1925-1947.

¹⁴² ČOUPKOVÁ J. *Okresní péče o mládež Uherské Hradiště 1905-1947 (1950)*. Inventář, 1985, s. 5.

Starosta Uherského Brodu pan Seichrt založil v roce 1901 polévkový ústav při obecných školách. Ústav poskytoval od listopadu do Velikonoc ve školní dny polévku pro 60 až 70 nejchudších dětí.

V období první světové války, které bylo opravdu těžké pro lid, přestal fungovat polévkový ústav a sirotčí spolek nestíhal vyřizovat žádosti, které se neustále hromadily. Období těsně po válce také nebylo ideální, až v roce 1921 se začala situace zlepšovat, v tomto roce obnovil činnost polévkový ústav. 7. července 1921 došlo k přeměně Sirotčího spolku v Uherském Brodě na okresní péči o mládež. Po přeměně sirotčího spolku na okresní péči o mládež zůstal předsedou rada zemského soudu pan František Hruban.

František Hruban se v roce 1925 zřekl své funkce předsedy okresní péče o mládež, do vedení se dostal děkan Hlobil.¹⁴³

První Svátek matek, který sloužil k získání financí, byl pořádán v roce 1926 a to s velkým úspěchem. Rok 1926 byl rokem vzniku odboru matek a kojenců a také byla zřízena bezplatná lékařská poradna pro matky a děti v Uherském Brodě. Lékařem v poradně byl Otakar Janěk, poradna bývala otevřená každých čtrnáct dní. Lékař děti prohlédl, sledoval se nejen zdravotní stav dětí, ale i hmotnost a výšku, díky této poradně bylo možno zjistit nemoci dětí již v počátku.¹⁴⁴

Poradnu pro matky a děti navštěvovaly matky z různých společenských vrstev. V roce 1927, tedy ve druhém roce činnosti byla poradna pro matky a děti v Uherském Brodě otevřena celkem 26krát, navštívilo ji 176 dětí. Chudé matky dostávaly pro své děti mléko, starším dětem byl určen cukr a krupice. Matky dostávaly také prádlo pro novorozeňata.¹⁴⁵

Poradna pro matky a děti v roce 1928 byla otevřena 26krát a navštívilo ji 115 dětí. Bezplatná lékařská poradna pro matky a děti v Luhačovicích byla otevřena 1. června 1928, od svého vzniku byla otevírána dvakrát do měsíce. Některé rodiny dostaly podporu finanční, jiné rodiny dostaly například potraviny.¹⁴⁶

V roce 1940 fungovalo v soudním okrese uherskobrodském sedm poraden pro matky a děti, poradny se nacházely v Uherském Brodě, v Luhačovicích, v Nivnici, ve Strání, ve

¹⁴³ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1928, s. 25-28.

¹⁴⁴ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě 1926, s. 22-26.

¹⁴⁵ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1927, s. 34.

¹⁴⁶ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1928, s. 16-18.

Vlčnově, v Šumicích a ve Velkém Ořechově. Ve stejném roce byl reorganizován odbor dorostový a zřízen byl odbor pro prázdninovou péči.¹⁴⁷

V roce 1947 existovalo již devět poraden pro matky a děti, poradny se nacházely v Uherském Brodě, v Luhačovicích, v Nivnici, ve Strání, ve Vlčnově, v Hradčovicích, v Šumicích, ve Velkém Ořechově a v Bánově.¹⁴⁸

Poradna pro volbu povolání, jak je již z názvu patrné, pomáhala dětem vycházejícím školu správně vybrat vhodné povolání. Na poradnu pro volbu povolání se mohli obracet i učitelé a rodiče, aby pomohli dětem při důležitém životním kroku, kterým volba povolání byla.¹⁴⁹ V roce 1940 poradna fungovala bez přerušení již devět let.¹⁵⁰ Odbor péče o dorost se staral o děti ve věku 14 až 18 let.

Oporou a základem práce okresní péče o mládež byla síť důvěrníků. Díky důvěrníkům měla okresní péče o mládež možnost zasahovat do všech koutů soudního okresu. Práce důvěrníků byla nezištná a většinou obětavá, nejčastěji vykonávali práci důvěrníků učitelé, protože děti dobře znali a mohli včas upozornit na různé problémy.

Okresní péče o mládež v Uherském Brodě spolupracovala s Masarykovou ligou proti tuberkulóze a s Červeným křížem.

O právní ochranu mládeže se starali poručníci z povolání, jejich úkolem bylo hájit práva dětí, které neměly žádnou jinou ochranu. Generálního poručníka ustavoval soud.

Úkolem Dětského domova v Uherském Brodě bylo přechodně poskytnout útulek opuštěným dětem a sirotkům, péče o děti v dětském domově se měla co nejvíce podobat péči v rodinách. Okresní dětský domov byl vydržován okresní péčí o mládež a zemským výborem.

Děti v dětském domově se řídily denním pořádkem, ráno začínalo budíčkem v půl šesté a den končil v sedm hodin večer, kdy se děti odebíraly na odpočinek. Ústav měl své hospodářství, děti zde ve školních dnech i o prázdninách vykonávaly přiměřené práce. Dívky měly na starosti úklid a péči o prádlo a ošacení.

O děti umístěné v dětském domově se staraly dvě řádové sestry, jedna se starala o výchovu a kontrolovala přípravu dětí na vyučování, druhá sestra pečovala o tělesné zdraví svěřenců.¹⁵¹

¹⁴⁷ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1940, s. 8.

¹⁴⁸ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva o činnosti za rok 1947, s. 4.

¹⁴⁹ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1927, s. 54-57.

¹⁵⁰ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1940, s. 13.

¹⁵¹ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě 1926.

Umístění dětí, které prošly dětským domovem, do rodin začínalo zjištěním rodinných a sociálních poměrů pěstounů, kteří měli o dítě zájem. Adoptovat dítě mohl člověk, který dosáhl 40 let věku. Pokud o dítě stál ženatý muž nebo vdaná žena, musel mít souhlas svého partnera. Děti, které byly umístěny do rodin, byly pod kontrolou příslušné okresní péče o mládež a okresního soudu.¹⁵² Dětský domov v Uherském Brodě byl zestátněn 1. října 1950.

Zákonem č. 48/47 Sb. byla péče o mládež zestátněna, z bývalých spolků okresní péče o mládež se staly úřadovny okresních národních výborů.¹⁵³

Za zmínku jistě stojí paní Marie Steyskalová, která se dá považovat za první sociální pracovníci na Uherskobrodsku.

Slečna Marie Steyskalová přišla do Uherského Brodu jako nová učitelka.¹⁵⁴ V Uherském Brodě žila a působila osm let, od srpna 1891 do září 1899. Zemřela v říjnu 1928.

Za svého působení v Uherském Brodě měla slečna Steyskalová podíl na vzniku spolku Vlasta, do spolku se sdružily ženy a dívky, které se staraly o ošacení chudých dětí.¹⁵⁵

Marie Steyskalová se zasloužila o vytvoření dvou ústavů, jedním z ústavů byla Útulna ženská v Brně.¹⁵⁶ Druhý ústav, na jehož vzniku se také podílela, byla kolonie pro nemocné děti v Chorvatsku.¹⁵⁷

Slečna Steyskalová nenechala nikdy nikoho bez pomoci, půjčovala peníze, ubytovávala u sebe ty, kteří to potřebovali, starala se o děti i dospělé i o nemocné. Česká zemská péče o mládež jí udělila čestný diplom jako uznání jejího působení na poli sociální a zdravotní péče.¹⁵⁸

Na slečnu Marii Steyskalovou vzpomíná ve výroční zprávě Okresní péče o mládež v Uherském Brodě z roku 1926 M. Krhovská-Dolečková.

Podle M. Krhovské-Dolečkové byla slečna Steyskalová velice hodná, obětavá byla to podle ní vlastenka a osoba, která se postarala o všechny potřebné lidi. Nedělala rozdíly mezi

¹⁵² Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1927, s. 42.

¹⁵³ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 5, kart 2, Organizace a reorganizace péče o mládež v okrese 1947 – 1951.

¹⁵⁴ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě 1926, s. 3-4.

¹⁵⁵ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1928, s. 29.

¹⁵⁶ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě 1926, s. 7.

¹⁵⁷ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1928, s. 29.

¹⁵⁸ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart 1, Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě 1926, s. 7.

děti ve škole a stejně pomáhala všem, kdo její pomoc potřebovali. Jako příklad pomoci druhým uvádí M. Krhovská-Dolečková pomoc muzikantovi, který onemocněl zápallem plic a slečna Steyskalová ho ubytovala ve škole, pečovala o něj ve dne i v noci a to až do doby, kdy se muzikant zcela uzdravil. Slečna učitelka pomáhala finančně, poskytnutím bytu, starala se o děti, které to potřebovaly, její pomoc byla všestranná a nezištná.

M. Krhovská-Dolečková vzpomíná na slečnu Steyskalovou jako hodnou učitelku takto:

„Co se mně na naši nové učitelce líbilo. Byla nejen její dokonalá krásná česká řeč, její skvostné dokonalé písmo, její jasný a moudrý pohled, i její úbělově čistá ruka získávala moji důvěru a dávala mi záruku její dokonalosti, ale hlavně její spravedlivé jednání s námi, ten duch, který do třídy zavedla, upevňoval moji důvěru a lásku.“¹⁵⁹

M. Krhovská-Dolečková vzpomíná na slečnu Steyskalovou i jako na ženu, která se účastnila veřejného života.

„Její veselá, čilá, jasná, krásná duše začíná vyzařovati světlo na všechny, a všechno jakoby začalo kolem ní, po světle se točiti. Brzy seskupuje kolem sebe paní a dívky brodské ve spolku Božena Němcová, z jejíž knihovny začíná celé město čísti, ve všech kulturních a národních spolcích začíná čilý život, pořádají se schůze, slavnosti, (Komenského), divadla, výstavy, (krajinské, národohospodářské), všechno ožívá.“¹⁶⁰

4. 4. 4. Okresní péče o mládež Uherský Ostroh

Fond Okresní péče o mládež v Uherském Ostrohu byl původně rozsáhlý, ale dochovaly se z něj jen zbytky, ze kterých je obtížně možné dozvědět se více o Okresní péči o mládež v Uherském Ostrohu.

V letech 1850 až 1920 existovaly sirotčí spolky, které pečovaly o nezaopatřené děti, sirotčí spolek byl i v Uherském Ostrohu.

Na základě výnosu ministerstva sociální péče z 23. března 1921 byl přeměněn dosavadní Sirotčí spolek v Uherském Ostrohu na Okresní péči o mládež s působností pro soudní okres Uherský Ostroh.¹⁶¹

Okresní péče o mládež se stala střediskem výkonu sociální péče o děti a mládež v obvodu své působnosti, byla ústředím výkonu dobrovolné péče a zároveň i poradním a pomocným orgánem veřejné správy ve věcech sociální péče o děti a mládež.¹⁶²

¹⁵⁹ Tamtéž s. 4.

¹⁶⁰ Tamtéž s. 6.

¹⁶¹ ČOUPEK J. *Okresní péče o mládež Uherský Ostroh 1907-1949*. Inventář, 1973, s. 1.

¹⁶² Ze stanov pro okresní péče o mládež.

Při okresní péči o mládež v Uherském Ostrohu působil odbor ochrany matek a kojenců ustavený v roce 1922, odbor měl v okolí sedm poraden.¹⁶³

Okresní péče o mládež v Uherském Ostrohu zřídila dětský domov pro dvacet dětí v budově zrušené okresní nemocenské pojišťovny.¹⁶⁴

Budova číslo 620 v Ostrožském Předměstí se od roku 1928 stala domovskou budovou okresní péče o mládež. Roku 1931 byla část budovy zapůjčena do užívání Masarykově lize proti tuberkulóze.¹⁶⁵

V roce 1948 převzal správu Okresní péče o mládež v Uherském Ostrohu stát.¹⁶⁶ Úkoly péče o mládež převzala komise okresní péče o mládež Okresního národního výboru Uherské Hradiště, komise okresní péče o mládež byly zřízeny pro každý soudní okres.¹⁶⁷

¹⁶³ ČOUPEK J. *Okresní péče o mládež Uherský Ostroh 1907-1949*. Inventář, 1973, s. 1.

¹⁶⁴ NEKUDA, Vladimír, et al. *Uherskohradištsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost. 1982. s. 695.

¹⁶⁵ ČOUPEK J. *Okresní péče o mládež Uherský Ostroh 1907-1949*. Inventář, 1973, s. 1-2.

¹⁶⁶ ČOUPEK J. *Okresní péče o mládež Uherský Ostroh 1907-1949*. Inventář, 1973, s. 2.

¹⁶⁷ ČOUPEK J.-ČOUPKOVÁ J. *Okresní národní výbor Uherské Hradiště (1868) 1945 - 1990 (1992)*. Inventář, 2002, s. 7.

5. Okresní národní výbory na Uherskohradištsku a jejich působnost v oblasti sociální péče

V této kapitole bych chtěla stručně přiblížit fungování okresních národních výborů na Uherskohradištsku v oblasti sociální péče. Nebudu se proto zabývat komplexně existencí, fungováním a změnami v organizační struktuře národních výborů. Pro účel této kapitoly by to bylo zbytečné.

Oba okresní národní výbory Uherskohradištska¹⁶⁸ fungovaly velmi podobně, v roce 1960 došlo k jejich sloučení. Na Uherskohradištsku fungoval od tohoto roku až do zániku okresních národních výborů¹⁶⁹ jeden okresní národní výbor, Okresní národní výbor Uherské Hradiště.

5. 1. Okresní národní výbor v Uherském Brodě a jeho působnost v oblasti sociální péče

V květnu roku 1945 se v budově bývalého Okresního úřadu v Uherském Brodě sešel samostatný revoluční okresní národní výbor,¹⁷⁰ který se postupně měnil v orgán státní moci.¹⁷¹ V budově, kde se okresní národní výbor uherskobrodský sešel poprvé, byl umístěn až do svého zániku v roce 1960.¹⁷²

Mezi první ustavené referáty okresního národního výboru patřily kromě jiných i referáty sociální a zdravotní.¹⁷³ V roce 1946 v rámci organizačních změn, bylo nově zřízeno 11 referátů, které zůstaly tři roky ve stejné podobě jako byly ustaveny. Referát sociální a referát zdravotní z roku 1945 zanikly, nahradil je referát sociálně-zdravotní, do jehož kompetencí patřily věci sociální, pracovní, bytové, péče o mládež a léčební fond.¹⁷⁴

V rámci okresního národního výboru fungovaly komise, které mohly vznikat na základě podnětů v podobě celostátních dekretů, ale vznikaly také z vlastní iniciativy okresních národních výborů. Při Okresním národním výboru v Uherském Brodě fungovaly například komise sociální a vyživovací.¹⁷⁵

¹⁶⁸ Okresní národní výbor Uherský Brod, Okresní národní výbor Uherské Hradiště.

¹⁶⁹ Okresní národní výbory zanikly v roce 1990, nahradily je nové okresní úřady. (DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5. s. 481.)

¹⁷⁰ ČOUPEK J. *Okresní národní výbor Uherský Brod (1911) 1945-1960*. Inventář, 1980, s. 3.

¹⁷¹ RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-175-2, s. 172.

¹⁷² ČOUPEK J. *Okresní národní výbor Uherský Brod (1911) 1945-1960*. Inventář, 1980, s. 3.

¹⁷³ Tamtéž s. 4.

¹⁷⁴ Tamtéž s. 6-7.

¹⁷⁵ Tamtéž s. 7-8.

Roku 1947 zanikly okresní péče o mládež, kompetence Okresní péče o mládež v Uherském Brodě byly převedeny na okresní národní výbor v Uherském Brodě. Převedením kompetencí vznikla úřadovna okresní péče o mládež okresního národního výboru.¹⁷⁶

V letech 1949-1951 procházely referáty organizačními změnami, sociální agendu v roce 1951 převzal referát zdravotní a částečně také některé další referáty.¹⁷⁷

V roce 1954 byla většina referátů přetvořena na odbory. V letech 1955 až 1957 působily při okresním národním výboru odbor zdravotnictví a odbor sociálního zabezpečení.¹⁷⁸

Od roku 1958 až do zániku okresního národního výboru fungovaly v oblasti sociální péče odbor pracovních sil, zdravotnictví a sociálního zabezpečení.¹⁷⁹

5. 2. Okresní národní výbor v Uherském Hradišti a jeho působnost v oblasti sociální péče

Prozatímní Okresní národní výbor v Uherském Hradišti byl ustaven v roce 1945, jeho územní působnost se vztahovala na území politického okresu Uherské Hradiště, ten byl tvořen třemi soudními okresy: Uherské Hradiště, Uherský Ostroh a Napajedla.¹⁸⁰ V průběhu let procházel okresní národní výbor celou řadou změn.

Na čtvrté schůzi okresního národního výboru, která se konala 11. května roku 1945, byla ustavena prozatímní organizace referátů. Mezi referáty, které vznikly, patřily i ty, které se dotýkaly sociální péče. Byly to referáty výchova mládeže, zdravotnictví a věci sociální a mzdové.¹⁸¹ V roce 1946 byl nově ustaven referát sociálně-zdravotní.¹⁸²

Na národní výbory byly převedeny zákonem č. 48/47 Sb. z 19. března 1947 úkoly péče o mládež s platností od 1. ledna roku 1948. Tímto zákonem zanikly okresní péče o mládež a jejich agendu převzaly okresní národní výbory komisemi okresní péče o mládež. Komise okresní péče o mládež byly zřízeny ve všech třech soudních okresech uherskohradištského politického okresu¹⁸³, předsedou komise okresní péče o mládež v Uherském Hradišti se stal sociální referent, v Uherském Ostrohu a Napajedlích byl předsedou komise některý z členů

¹⁷⁶ Tamtéž s. 10.

¹⁷⁷ Tamtéž s. 11 – 12.

¹⁷⁸ Tamtéž s. 13.

¹⁷⁹ Tamtéž s. 16.

¹⁸⁰ ČOUPEK J.-ČOUPKOVÁ J. *Okresní národní výbor Uherské Hradiště (1868) 1945 - 1990 (1992)*. Inventář, 2002, s. 2-3.

¹⁸¹ Tamtéž s. 3-4.

¹⁸² Tamtéž s. 6-7.

¹⁸³ Soudní okresy: Uherské Hradiště, Uherský Ostroh a Napajedla.

okresního národního výboru.¹⁸⁴ Komise okresní péče o mládež prošla změnami již v roce 1948, ve stejném roce prodělala změny i okresní vyživovací komise.¹⁸⁵

Nový okresní národní výbor v Uherském Hradišti byl ustaven na základě zákona o krajském zřízení¹⁸⁶ z 21. prosince 1948. Nový okresní národní výbor měl jedenáct referátů, mezi nimi i referát práce a sociální péče.¹⁸⁷

Na okresní národní výbory přešla od úřadoven mládeže, které fungovaly při lidových soudech, sociálně právní ochrana mládeže. Stalo se tak od 1. ledna 1957.

Okresní národní výbor v Uherském Hradišti prodělal kromě změn organizačních i změnu územní. Zákon č. 36/1960 o územním členění státu vytvořil kraje a z okresů byly vytvořeny větší územní celky. Na Uherskohradištsku se změny, které přinesl zákon č. 36/1960 projevíly vznikem nového okresu Uherské Hradiště. Nově vzniklý okres byl tvořen dvěma původními okresy Uherské Hradiště a Uherský Brod.¹⁸⁸

Okresní národní výbor v Uherském Hradišti vytvořil v roce 1971 Okresní správu ústavů sociální péče se sídlem na Velehradě, 1. července roku 1974 byla tato organizace přejmenována na Okresní ústav sociálních služeb Uherské Hradiště se sídlem na Velehradě.¹⁸⁹

¹⁸⁴ ČOUPEK J.-ČOUPKOVÁ J. *Okresní národní výbor Uherské Hradiště (1868) 1945 - 1990 (1992)*. Inventář, 2002, s. 7.

¹⁸⁵ Tamtéž s. 9.

¹⁸⁶ Zákon č. 280/48 Sb.

¹⁸⁷ ČOUPEK J.-ČOUPKOVÁ J. *Okresní národní výbor Uherské Hradiště (1868) 1945 - 1990 (1992)*. Inventář, 2002, s. 9.

¹⁸⁸ Tamtéž s. 16.

¹⁸⁹ Tamtéž s. 24-26.

6. Ústavy sociální péče, útulek, chudobinec

6. 1. Ústav sociální péče pro děti a mládež Stojanov Velehrad

Stojanov se stal ústavem sociální péče v roce 1949 a to po zákazu konání duchovních cvičení. Výměr o zákazu konání duchovních cvičení ve Stojanově na Velehradě vydal Okresní národní výbor v Uherském Hradišti.

Představená Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje Marie Nesvadbová přestěhovala z Brna do Stojanova postižené děti, tímto činem se Stojanov stal ústavem sociální péče.

V roce 1950 se sestra Marie Nesvadbová i s novickami přestěhovala na Velehrad, nejdříve bydlela v domě pro encefalitiky a v roce 1952 se přemístila na Stojanov.

Generální představené všech ženských řádů a kongregací byly 25. září povolány na Státní církevní úřad v Praze, tam se dozvěděly, že řeholní domy budou sloužit jiným účelům. Sestry se z těchto důvodů musely z řeholních domů vystěhovat.

Po tomto rozhodnutí se začalo organizovat stěhování sester, ale netýkalo se však těch, které pracovaly v ústavu u mentálně postižených dětí. Správu ústavů převzala Česká katolická charita.

1. ledna 1960 byly charitní ústavy zestátněny. Sestry, které v nich pracovaly, přešly do státní služby. Marie Nesvadbová zůstala na Stojanově do roku 1961. V ústavu sociální péče od té doby pracovaly sestry i civilní zaměstnanci.

Od prvního dubna 1962 došlo na Velehradě ke zřízení Okresní správy ústavů sociální péče okresu Uherské Hradiště. Tehdy musely být ze všech místností odstraněny kříže a náboženské obrazy. Svěřenci měli zakázaný vstup do kaple.¹⁹⁰

Od roku 1991 začal Stojanov fungovat jako poutní a exerciční dům, postižené děti byly přestěhovávány do modernějších budov v blízkosti Stojanova.¹⁹¹

6. 2. Ústav sociální péče pro dospělé Vincentinum Velehrad

Vincetinum bylo založeno již v roce 1889 ve skromných poměrech. Tehdy spolek sv. Vincence najal dvě místnosti a kuchyň v Praze, v domě číslo 3 na Husově třídě. 1. listopadu roku 1889 byl v těchto prostorách otevřen azyl pro nevléčitelně nemocné. Azyl byl otevřen

¹⁹⁰ RAŠTICOVÁ, Blanka, et al. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad 2006. ISBN 80-239-7490-4, s. 186.

¹⁹¹ Tamtéž s. 187.

také díky obětavosti hraběnky Chotkové, která uspořádala s dalšími šlechtičkami sbírku a věnovala příspěvek i z vlastních financí.¹⁹²

Vincentinum začalo fungovat se třemi chovankami, ale během mnohaletého působení se počet chovanců zmnohonásobil.¹⁹³

Když už prostory v Husově třídě nestačily, byl zakoupen rodinný domek v Holešovicích v Bubnech. V roce 1891 byl přikoupen ještě sousední dům, který byl také přebudován ke stejným dobročinným účelům. Kuratorium Vincentina se stále ohlíželo po novém a vhodnějším místě, kde by byl klid a kousek zeleně. Vhodná budova i s krásnou zahradou se vyskytla v Břevnově. Byla to budova bývalého letohradu. Když budova prošla různými úpravami, přesunulo se do ní Vincentinum.

Na správu domu milosrdenství po přestěhování do budovy bývalého letohradu přestávaly stačit tzv. Šedivé sestry, přibýly k nim tedy na pomoc Milosrdné sestry svatého Karla Boromejského. První představenou těchto sester byla Marie Antonie.¹⁹⁴

Marie Antonie se narodila jako dcera šlechtického rohu Chotků 27. července 1860 v severních Čechách. Hodně cestovala, poznala dvorský život ve Vídni a v Drážďanech.¹⁹⁵

Rozkvět domu milosrdenství Vincentina nastal v roce 1899, kdy přesídlil do Břevnova a jeho správy se ujaly Milosrdné sestry. V roce 1901 byla celá budova i ústavní kaple rozšířena a posvěcena tehdejším pražským arcibiskupem. K dalšímu rozšíření došlo v roce 1913, kdy byla k Vincentinu přistavěna třetí budova a zakoupen kus zahrady. Na zahradě byla zřízena terasa pro nemocné.

Postupem času přibývaly nejen prostory, ale stoupal i počet opatrovaných osob. Ve Vincentinu bylo pečováno převážně o nevléčitelně nemocné osoby bez rozdílu věku a pohlaví. Při výběru osob, které se měly dostat do péče Vincentina, bylo přihlíženo k chudobě a neštěstí trpících. Do domu milosrdenství se tímto způsobem skutečně dostávali jen ti nejpotřebnější.

Útrapy první světové války těžce dolehly i na Vincentinum. Největším problémem byla narůstající drahota a tou způsobené neustálé zadlužování. K záchraně Vincentina přispěly pouliční sbírky, které povolila pražská městská rada. Pomocnou ruku podalo i ministerstvo

¹⁹² Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Ústav sociální péče pro dospělé Vincentinum Velehrad, inv. č. 13, kart. 4, Výroční zpráva Vincentinum správní rok 1923.

¹⁹³ RAŠTICOVÁ, Blanka, et al. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad, 2006. ISBN 80-239-7490-4, s. 187.

¹⁹⁴ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Ústav sociální péče pro dospělé Vincentinum Velehrad, inv. č. 13, kart. 4, Výroční zpráva Vincentinum správní rok 1923.

¹⁹⁵ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Ústav sociální péče pro dospělé Vincentinum Velehrad, inv. č. 44, Pamětní album Vincentina.

financí, které povolilo uspořádat v roce 1921 věcnou loterii. Výtěžek z této loterie a dobrovolné dary přispěly ke zmírnění finančních potíží.¹⁹⁶

V padesátých letech 20. století bylo třeba přestěhovat chovance z břevnovského Vincentina. Jako nový vhodný prostor byl vybrán klášter na Velehradě. V klášteře původně sídlil jezuitský řád. První svěřenci pražského domu milosrdenství byli na Velehrad nedobrovolně přestěhováni 4. listopadu 1952. Bylo přestěhováno přibližně 230 chovanců a 40 osob ošetřovatelského personálu.

Na Velehrad byl přenesen i název Vincentinum. Chovanci i sestry si postupně zvykali na nový domov. Během dalších let působení Vincentina na Velehradě vzrostl počet chovanců na 382. Ústav začal přijímat i mentálně postižené.

V březnu roku 1958 byly sestry řádu sv. Karla Boromejského vystřídány sestrami Kongregace Božského Vykupitele.

Když byla na Velehradě zřízena Okresní správa sociální péče, stalo se Vincentinum její součástí jako Ústav sociální péče o dospělé. Během let prošlo Vincentinum různými proměnami, ale přesto dodnes funguje v plné míře jako pokračovatel břevnovského Vincentina.¹⁹⁷

6. 3. Útulek Sv. Václava Bojkovice

Útulek svatého Václava v Bojkovicích byl založen v roce 1930. Počátky útulku však sahají do doby ještě dřívější, do roku 1892.¹⁹⁸

„Hlavním úkolem útulku jest ujímati se dětí osiřelých a vychovávat je v duchu náboženském a vlasteneckém, aby se z nich staly povahy pevné a duše šlechetné, způsobilé zůstávati ve světě povinnosti řádného občana státu československého.“¹⁹⁹

V roce 1892 se začala paní Anna Víceníková ve svém domě číslo 177 v Bojkovicích starat o sirotky a staré opuštěné lidi. Anna Víceníková zemřela v roce 1908, pro útulek to však neznamenalo konec. Péče o sirotky a staré lidi se ujaly dcery paní Víceníkové, Albína Kepertová a Filomena Víceníková.²⁰⁰

¹⁹⁶ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Ústav sociální péče pro dospělé Vincentinum Velehrad, inv. č. 13, kart. 4, Výroční zpráva Vincentinum správní rok 1923.

¹⁹⁷ RAŠTICOVÁ, Blanka, et al. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad, 2006. ISBN 80-239-7490-4, s. 187 - 189.

¹⁹⁸ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava, kart. 1, fol. 185, listy došlé od generální představené a generální správy.

¹⁹⁹ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava, kart 1, fol. 1, Stanovy Útulku Svatého Václava v Bojkovicích.

²⁰⁰ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava, kart. 1, fol. 185, listy došlé od generální představené a generální správy.

Rodina Víceníků nebyla bohatá, ale potřební u nich vždy našli útočiště. Nejmladšího syna Aloise poslala vdova Víceníková studovat do Uherského Hradiště na gymnázium, kde žil život chudého studenta.

24. července 1904 byl Alois vysvěcen ve Vídni na kněze. Řeholní jméno Aloise bylo Stanislav. Stejně jako celá rodina chtěl i Stanislav pomáhat potřebným a proto usiloval o to, aby jeho rodný dům sloužil pro charitativní účely. Když jeho bratr odcházel do války, přesvědčil ho Stanislav, aby svůj podíl odkázal těmto účelům. Bratr se z války již nevrátil domů.

Sestry Albína a Filoména také odevzdaly svůj majetek, aby po jejich smrti dům sloužil výchově dětí a jiným dobročinným účelům. O výchovu dětí se staraly Dominikánky.

Stanislav nechal svůj rodný dům předělat na sirotčinec.²⁰¹

Rodině Víceníkové se za dobu, kdy provozovala útulek, podařilo postarat se o 17 sirotků a 8 starých lidí.²⁰²

Převor Stanislav Víceník se rozhodl útulek předat do správy kongregace sester III. řádu sv. Dominika v Olomouci – Řepčíně. Správa útulku byla přijata 1. ledna 1930²⁰³. Generální představená sester dominikánek sestra M. Augustina Stuchlá přijala správu sirotčince 1. ledna 1930. Do útulku v Bojkovicích byly vyslány dvě sestry, Elvíra Navrátilová jako představená sirotčince a Apolonie Hrabovská na výpomocné práce. V té době byly v útulku tři děti, ale během několika měsíců se počet sirotků zvýšil na osm.²⁰⁴

Do útulku se přijímaly pouze dívky, které zde zůstávaly do svých 14 let. Po dobu pobytu v ústavu navštěvovaly školu v Bojkovicích. Po dosažení 14 let věku dívky odcházely k příbuzným nebo jim bylo zajištěno zaměstnání, které by odpovídalo jejich schopnostem.²⁰⁵

V době, kdy bylo v útulku osm dětí, přestávaly stačit prostory, proto se uvažovalo o rozšíření budovy nebo o novostavbě. Útulek nebyl v dobré finanční situaci, začaly se pořádat různé sbírky. 22. července 1936 se mohl začít stavět nový sirotčinec. 1. července 1937 byla budova dokončena a odevzdána k plnění svého úkolu. 10. října téhož roku byl nový útulek vysvěcen.

²⁰¹ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava, inv. č. 17, kart. 4, fol. 7-13, vzpomínky Al. Víceníka na vznik sirotčince.

²⁰² Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava, kart. 1, fol. 185, listy došlé od generální představené a generální správy.

²⁰³ Správa sirotčince byla přijata generální představenou sester dominikánek s. M. Augustinou Stuchlou, toto datum je považováno za datum vzniku sirotčince.

²⁰⁴ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava, kart. 1, fol. 185, listy došlé od generální představené a generální správy.

²⁰⁵ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava, kart 1, fol. 1, Stanovy Útulku Svatého Václava v Bojkovicích.

Nový útulek byl dost prostorný, na počátku školního roku 1937/1938 byla v jeho prostorách otevřena mateřská škola. V tomto školním roce do ní bylo zapsáno 40 dětí. Činnost útulku se dále rozvíjela, v zimních měsících byly pořádány kurzy vaření a šití, ve školním roce 1939/1940 byla otevřena jednorocní škola pro vychovatelky a pěstounky, ve školním roce 1940 – 41 byla otevřena škola pro ženská povolání.

Ústav nepečoval jen o sirotky, ale také o staré chudé ženy a fungoval jako ozdravovna pro děti i dospělé. Siroťci i děti ze školky pořádali několikrát do roka různá vystoupení pro veřejnost.²⁰⁶

Konvent dominikánek v Bojkovicích byl zrušen v roce 1950, útulek Sv. Václava byl zestátněn.²⁰⁷

Stanovy tohoto útulku popisují nejen základní funkci útulku, ale obsahují i domácí řád a instrukce pro vychovatelky a dozor, proto je možné si představit, jak probíhal den v útulku.

Podle denního řádu dívky, které chodily do školy, vstávaly dříve než mladší děti. Všichni se oblekli a umyli, děti se umývaly studenou nebo odraženou vodou. Starší děti chodily několikrát do týdne na mši, pak následovala snídaně, úklid pokojů a starší děti odcházely do školy. Mladší děti zůstávaly doma a pod dozorem si hrály.

Po příchodu z odpoledního vyučování se děti převlékly a posvačily. Po večeři měly čas na přípravu do školy. Když byly děti hotové s přípravou do školy, pomáhaly při domácích pracích.

V půl sedmé večer byla pro všechny děti večeře, mladší děti šly po večeři spát, starší děti měly za úkol umýt nádobí. Pak následoval čas pro odpočinek, po odpočinku modlitba. Před spaním se šly děti umýt. Kolem půl osmé večer odcházely všechny děti do pokojů, kde musely dodržovat naprostý klid.

Hlavním úkolem vychovatelek v ústavu bylo vychovávat děti, vést je k čistotě a pořádku, dohlížet na ně v ústavu i na vycházkách. Vychovatelkám pomáhaly nebo je zastupovaly dozorkyně.²⁰⁸

²⁰⁶ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava, kart. 1, fol. 185, listy došlé od generální představené a generální správy.

²⁰⁷ ČOUPKOVÁ, J. *Útulek Sv. Václava Bojkovice*. Inventář, Státní okresní archiv Uherské Hradiště, 1982.

²⁰⁸ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava, kart 1, fol. 1, Stanovy Útulku Svatého Václava v Bojkovicích.

6. 4. Chudobinec v Uherském Brodě

Původně se v Uherském Brodě nacházel špitál. První zmínky o špitálu, který byl určen hlavně chudým měšťanům, pocházejí z roku 1569.²⁰⁹

Chudobinec vzniknul díky zbožným zakladatelům, kteří zřídili nadaci pro chudé měšťany. V nadační listině z roku 1933 se objevuje zmínka o zápisech z roku 1849 týkajících se chudobince, je tedy jasné, že již v tomto roce chudobinec plnil svůj účel. Zmínky o chudobinci pokračují do roku 1949 a to převážně v jeho nadačních listinách.

Chudobinec sídlil v Uherském Brodě v domě číslo 116. Sloužil 12 chudým lidem, šesti ženám a šesti mužům. Počet 12 se vždy přesně dodržoval, nikdy nepřevyšoval počet mužů nebo naopak žen.

Chudobinec poskytoval stálé podpory, ale i okamžitou výpomoc a různé příspěvky, například na ošacení a obuv nebo na výchovu mládeže.

Příjem měl chudobinec z nájmu bytů, z vkladů u poštovní spořitelny a z různých darů a sbírek.²¹⁰

²⁰⁹ ČOUPEK J. – SLAVÍKOVÁ B. *Podniky a ústavy města Uherský Brod – městská nemocnice a chudobinec 1800 – 1849*. Sdružený a skupinový inventář, Státní okresní archiv Uherské Hradiště, 1973.

²¹⁰ Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Nemocnice a chudobince Uherský Brod 1800-1949, inv. č. 16, kart 1, Účty chudobince.

7. Závěr

Sociální péče provázela lidstvo od nepaměti, první projevy se objevovaly již v pravěku. Od doby příchodu křesťanství až do období osvícenských reforem byly centry sociální i zdravotní péče špitály. Špitály nenavazovaly na tradici starověkých špitálů podobných spíše nemocnicím. Špitály vznikaly původně převážně při kláštorech, ve 12. století je zřizovali kromě klášterů i měšťané, šlechtici nebo panovníci.

Původní úkol špitálů byla péče o poutníky, ta se později oddělila od sociálně-zdravotního poslání špitálu. Špitály zajišťovaly hlavně útulek a stravu pro potřebné, nemocní mohli očekávat pouze základní ošetření od různě odborného personálu.

Významným obdobím pro vývoj sociální péče se staly osvícenské reformy. Ke zlepšení sociální situace dětí pomohly reformy školství. Reformy zasáhly i církve, faráři vedli farní chudinské ústavy a dohlíželi na zdravotní stav obyvatelstva. Velké změny v sociální péči přinesla direktivní pravidla Josefa II., podle nichž vznikaly v rakouské monarchii centrální zdravotní ústavy. Porodnice, sirotčince, ústavy pro choromyslné a další byly součástí centrálních zdravotních ústavů. Jedním z prvních měst, kde vznikl tento ústav, bylo Brno.

V 19. století základ systému sociální péče dával domovský zákon a pojištění dělnictva. Domovský zákon dával předpoklad pro zajištění veřejné sociální péče, každý člověk musel mít v některé obci domovské právo, které bylo provázáno se státní příslušností.

Pojištění dělníků bylo úrazové a nemocenské. Nemocenské pojištění se týkalo větší skupiny lidí než pojištění úrazové, které se vztahovalo na dělníky v nebezpečném provozu.

Století dvacáté bylo ovlivněno poválečnou situací. Za války vzrostl počet sirotků a celá situace byla tíživá. Hrůzy války vedly ke vzniku ministerstva sociální péče v roce 1917 jako samostatného ministerstva. Ministerstvo sociální péče se staralo o záležitosti válečných pozůstalých, o bytové záležitosti, o záležitosti péče o mládež. Během následujících let procházelo ministerstvo sociální péče řadou změn.

Uherskohradištsko bylo agrární region, většina obyvatel pracovala v zemědělství. V 19. století došlo k populačnímu růstu a lidé byli nuceni odcházet za prací do ciziny, odcházeli do Uher, Vídně a ve 20. století i do Ameriky. Na Uherskohradištsko dolehly ve 30. letech 20. století následky světové hospodářské krize. Všeestranný rozvoj přišel v letech 1950 až 1970.

Sociální péče na Uherskohradištsku prošla během času vývojem. Koncem 19. a začátkem 20. století vznikaly nejen na Uherskohradištsku sirotčí spolky, které se staraly o nezaopatřené

děti. Z těchto sirotčích spolků vznikly na základě vzorových stanov ministerstva sociální péče z roku 1921 okresní péče o mládež.

Na Uherskohradištsku existovaly čtyři okresní péče o mládež, Okresní péče o mládež Bojkovice, Okresní péče o mládež Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod a Okresní péče o mládež Uherský Ostroh. Tyto okresní péče o mládež byly střediskem dobrovolné i veřejné sociální péče o mládež v soudních okresech.

Okresní péče o mládež zřizovaly různé odbory, významným odborem byl odbor matek a kojenců, sloužil ke kontrole sociálních a zdravotních poměrů kojenců. V rámci péče o kojence vznikaly poradny pro matky a kojence. V uherskohradištském soudním okrese se poradny pro matky a kojence rozrůstaly do všech míst okresu, v roce 1936 jich bylo již osm. Do poraden chodily se svými dětmi matky ze všech sociálních vrstev obyvatelstva.

Okresní péče o mládež pořádaly ošacovací a stravovací akce, zřizovaly poradny, útulky, mateřské školy a další. Například uherskobrodská péče o mládež spolu se zemským výborem udržovala dětský domov, uherskohradištská okresní péče o mládež zřídila prázdninovou osadu v Buchlovicích.

Okresní péče o mládež spolupracovaly s poručenským soudem, s Masarykovou ligou proti tuberkulóze, Českou sociální pomocí, Červeným křížem, Charitou a s dalšími institucemi a úřady.

Okresní péče o mládež byly zrušeny ke dni 31. prosince 1947, jejich agendu převzaly okresní národní výbory.

Nositeli sociální péče na Uherskohradištsku, kromě okresních péčí o mládež, byly dva ústavy sociální péče na Velehradě, útulek Svatého Václava v Bojkovicích, chudobinec v Uherském Brodě, domovy důchodců a dětské domovy.

Archivní fondy domovů důchodců v Buchlovicích a Žitkové a dětských domovů v Uherském Hradišti a v Uherském Ostrohu nejsou přístupné, což je jistě škoda.

Ústav sociální péče pro dospělé Vincentinum Velehrad má bohatou historii sahající od roku 1889 až do dnešní doby. Historie tohoto ústavu se začíná psát v Praze, na Velehrad se přesouvá v roce 1952. Archivní fond Vincentina je poměrně obsáhlý a zajímavý, najdeme v něm i celou řadu fotografií. Myslím, že Vincentinum by si zasloužilo další samostatné studium.

Útulek Svatého Václava v Bojkovicích je příkladem útulku, který vznikl z dobrovolné sociální činnosti. Za jeho zakladatelku se dá pokládat paní Anna Víceníková, která se v roce 1892 začala ve svém domě starat o sirotky a staré opuštěné lidi. Po smrti zakladatelky pokračovala v péči o potřebné její rodina. V lednu 1930 přešla správa útulku do rukou sester

dominikánek a od té doby můžeme na Útulku Svatého Václava v Bojkovicích pozorovat působení církevní instituce v oblasti sociální péče. Když došlo ke zrušení konventu dominikánek v Bojkovicích v roce 1950, útulek byl zestátněn.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Nemocnice a chudobince Uherský Brod 1800-1949, inv. č. 16, kart. 1.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 14, kart. 2.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Bojkovice, inv. č. 16, kart. 2.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherské Hradiště, inv. č. 31, kart. 3.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherské Hradiště, inv. č. 32, kart. 3.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherské Hradiště, inv. č. 36, kart. 3.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart. 1.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 5, kart. 2.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Ústav sociální péče pro dospělé Vincentinum Velehrad, inv. č. 13, kart. 4.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Ústav sociální péče pro dospělé Vincentinum Velehrad, inv. č. 44.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava Bojkovice, kart. 1.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Útulek Sv. Václava Bojkovice, inv. č. 17, kart. 4.

Archivní pomůcky:

ČOUPEK J.-ČOUPKOVÁ J. *Okresní národní výbor Uherské Hradiště (1868) 1945 - 1990 (1992)*. Inventář, 2002.

ČOUPEK J. – SLAVÍKOVÁ B. *Podniky a ústavy města Uherský Brod – městská nemocnice a chudobinec 1800 – 1849*. Sdružený a skupinový inventář, Státní okresní archiv Uherské Hradiště, 1973.

ČOUPEK J. *Okresní národní výbor Uherský Brod (1911) 1945-1960*. Inventář, 1980.

ČOUPEK J. *Okresní péče o mládež Uherský Ostroh 1907-1949*. Inventář, 1973.

ČOUPKOVÁ J. *Okresní péče o mládež Bojkovice 1914-1947(1950)*. Inventář, 1982.

ČOUPKOVÁ J. *Okresní péče o mládež Uherské Hradiště 1905-1947 (1950)*. Inventář, 1985.

ČOUPKOVÁ, J. *Útulek Sv. Václava Bojkovice*. Inventář, Státní okresní archiv Uherské Hradiště, 1982.

Literatura:

DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.

FASORA, Lukáš. Centralizační trendy v organizaci péče o mládež v historických zemích Československa v letech 1918 – 1938. In. *Vlastivědný věstník moravský*, 1999.

FASORA, Lukáš, et al. *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno, 2006. ISBN 80-7325-105-1.

FASORA, Lukáš. Postavení největších moravských měst v systému sociální péče o mládež v letech 1921 – 1937. In. *Vlastivědný věstník moravský*, 2003.

HLAVÁČKOVÁ, Ludmila – SVOBODNÝ, Petr. *Pražské špitály a nemocnice*. Praha, 1999. ISBN 80-7106-315-0.

HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. K vývoji sociální péče o děti a mládež v Čechách. In. *Sborník archivních prací*. 32, 2/1982.

JANÁK, Jan. *Dějiny Moravy díl 3/1: Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918*. Brno, 1999. ISBN 80 -85048-89-2.

NEKUDA, Vladimír et al. *Uherskohradišsko*. Brno, 1982.

RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-175-2.

RAŠTICOVÁ, Blanka, et al. *Velehrad: dějiny obce*. Velehrad, 2006. ISBN 80-239-7490-4.

ŘÍHA, Jiří. *Sociální péče a veřejné zdravotnictví*. Praha, 1928.

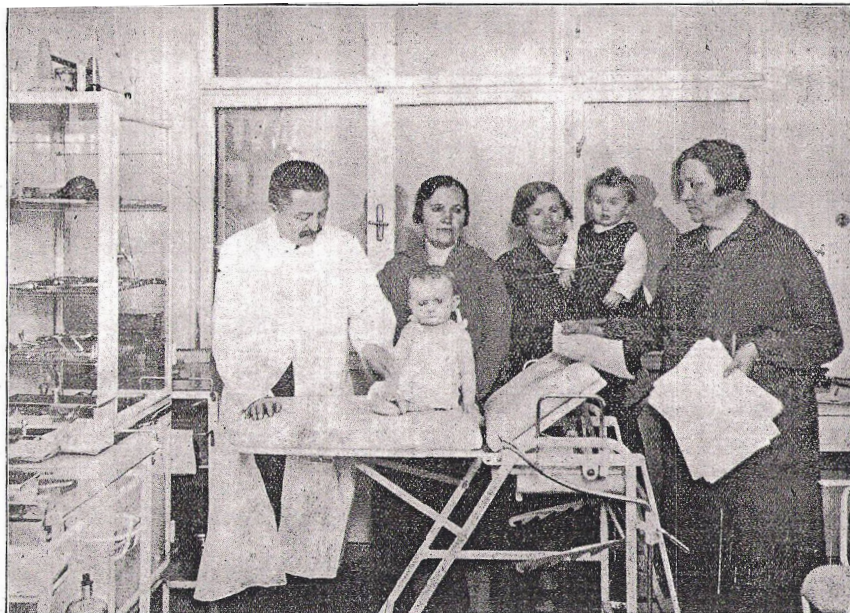
TŮMA, Antonín. *Právní základy veřejné správy sociální a zdravotní zvláště péče o mládež*.

Zákoník říšský, Vyhláška 504 ze dne 27. prosince 1917.

Přílohy

Fotografie z činnosti Okresní péče o mládež v Uherském Brodě ²¹¹

1)

Prohlídka dětí p. Drem Ot. Jaňkem v bezplatné lék. poradně v lék. ordinaci Okr. nem. poj. v Uh. Brodě.

2)

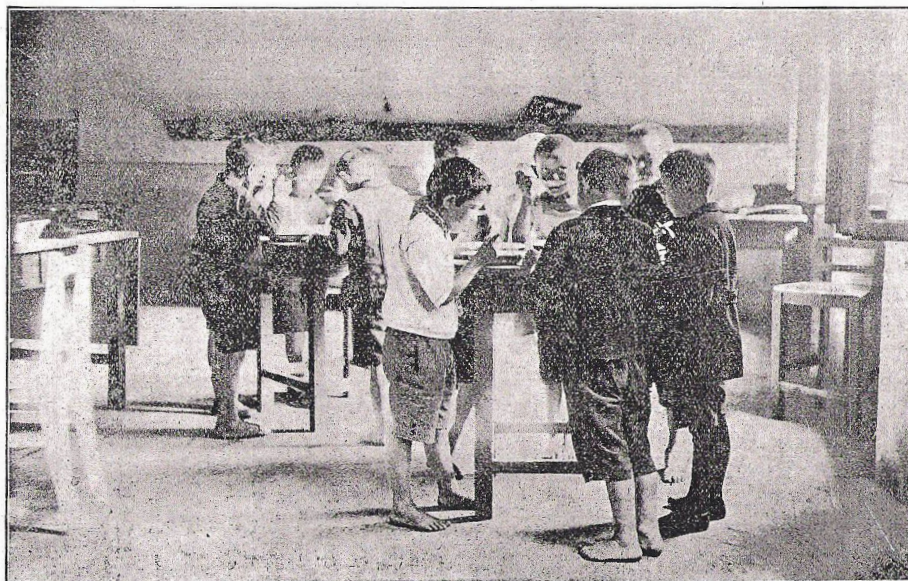

Děti při vážení v bezplatné lékařské poradně pro matky a děti v Uh. Brodě.

²¹¹ Fotografie 1, 2, 3 pochází z: Výroční zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1927 (Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart. 1.)

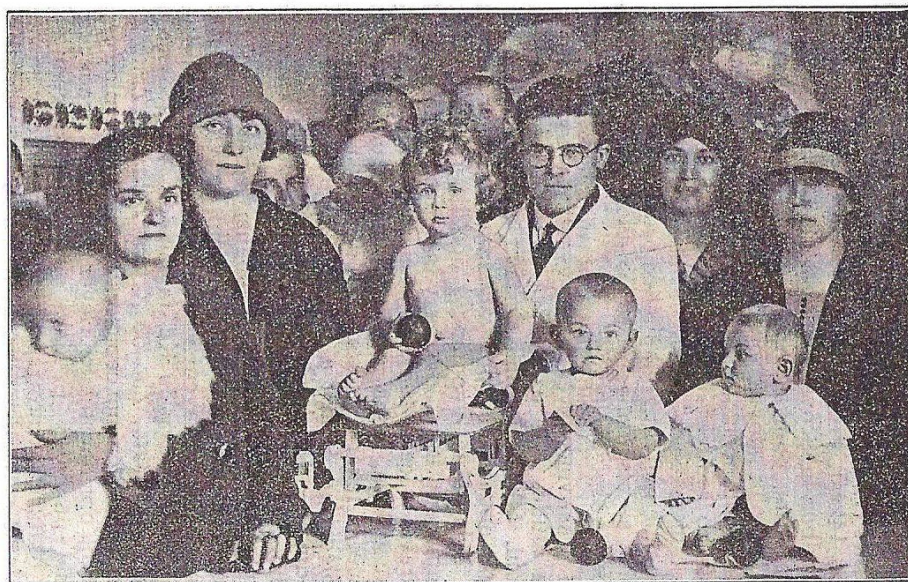
Fotografie 4, 5 pochází z: Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Uherském Brodě za rok 1928 (Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Okresní péče o mládež Uherský Brod, inv. č. 4, kart. 1.)

3)

V polévkovém ústavě v Uh. Brodě.

4)

Lékařská poradna v Luhačovicích.

5)

Divadlo dětské opatrovny v Nivnici 1928.

Resume

This bachelor thesis called *The Administration Structure and the History of Social Work in the Uherskohradištsko Region (1880s-1970s)* deals with the administration structure and the history of social work in the Uherskohradištsko region. This work is not interested only in social work in the Uherskohradištsko region but it also generally concerns the development of social work.

Social work always accompanied mankind. The first displays appeared as early as in prehistory. Hospitals (or sick houses) were the centres of health care and social work from the arrival of Christianity to the age of Enlightenment reforms.

The age of Enlightenment reforms became an important period of time for the development of social work. Also reforms of church and of school system helped to improve the social situation. In the Enlightenment era, changes in social work also brought about by directive regulations of Joseph II., according to which central social-health institutions (complexes where social work and health care were centralized) were created in the Austrian monarchy. In 19th century, social work was grounded on the act of home law and in the same century, health insurance and accident insurance appeared. Consequences of the First World War lead to the establishment of the Ministry of social work in 1917.

Social work in the Uherskohradištsko region developed – orphans' asylums were established not only in the Uherskohradištsko region at the end of the 19th and at the beginning of the 20th century. They cared for unprovided children. District cares for the youth, which were established on the basis of model statutes of the Ministry of social work from 1921, developed from these orphans' asylums.

There were four district cares for the youth in the Uherskohradištsko region - District care for the youth Bojkovice, District care for the youth Uherské Hradiště, District care for the youth Uherský Brod and District care for the youth Uherský Ostroh. These district cares for the youth were the centres of both voluntary and public social care for the youth in judicial districts. District cares for the youth organized events where food and clothes were collected or distributed, they established advisory centres, asylums, nursery schools and so on. They also coacted with other social and health institutions. District cares for the youth were abolished in 1947 and their agenda was taken over by district national committees.

In addition to district cares for the youth, two institutes of social work in Velehrad , the Svatý Václav asylum Bojkovice, a spital in Uherský Brod, old people's homes and *dětské domovy* were representatives of social work in the Uherskohradištsko region.

The Vincentinum Velehrad institute of social work has rich history dating back from 1889 till nowadays. The Stojanov Velehrad institute of social work was for children. The Svatý Václav asylum Bojkovice is an example of an asylum which arose from voluntary social activity in 1922.